

N:o 9. 1981

Sukupuu

VÄÄNÄSTEN SUKUSEURA r.y:n kustannuksella ovat ilmestyneet seuraavat julkaisut:

Väänästen sukupuu n:o 1. 1945. Päätoimittaja OSKARI VÄÄNÄNEN, toimitussihteeri TUULIKKI ANTILA. S. 1—50. Helsinki 1945.

Väänästen sukupuu n:o 2. Päätoimittaja OSKARI VÄÄNÄNEN, toimitussihteeri TUULIKKI ANTILA. S. 51—110. Kuopio 1945.

Väänästen sukupuu n:ot 3—4. Päätoimittaja OSKARI VÄÄNÄNEN, toimitussihteeri TUULIKKI ANTILA. S. 111—196. Kuopio 1946.

Pietari Väänäsen runot. Toimittanut ja esipuheella varustanut JORMA VÄÄNÄNEN. 32 siv. Mikkeli 1964.

Väänästen sukupuu n:o 5. Päätoimittaja O. P. VÄÄNÄNEN, toimitussihteeri KALLE VÄÄNÄNEN. 8 siv. (s. 197—204). Kuopio 1968.

Väänästen sukupuu n:o 6. Päätoimittaja O. P. VÄÄNÄNEN, toimitussihteeri KYÖSTI VÄÄNÄNEN. S. 205—236. Kuopio 1970.

Väänästen sukupuu n:o 7. Päätoimittaja O. P. VÄÄNÄNEN, toimitussihteeri KYÖSTI VÄÄNÄNEN. S. 237—283. Kuopio 1973.

Väänästen sukupuu n:o 8. Päätoimittaja O. P. VÄÄNÄNEN, toimitussihteeri KYÖSTI VÄÄNÄNEN. S. 285—350. Kuopio 1977.

Väänästen sukupuu n:o 9. Päätoimittaja O. P. VÄÄNÄNEN, toimitussihteeri KYÖSTI VÄÄNÄNEN. S. 351—389. Kuopio 1981.

VÄÄNÄSTEN SUKUPUU

N:o 9

VÄÄNÄSTEN SUKUSEURAN AIKAKAUSKIRJA 1981

Toimitus: Pohjolankatu 26 B 5, 50120 MIKKELI 12, puh. 955-13671 (toimitussihteeri)

Tilaukset, tiedustelut, osoitteenmuutokset, maksut: Kalle Väänänen, Nahkurinpolku 2 B 34, 04200 KERAVALA,
puh. kotiin 90-2941481, työhön 90-140911 (sihteeri)

Postisiirtotili n:o 446406-6

Toimituskunta

O. P. VÄÄNÄNEN
(vastaava)

KYÖSTI VÄÄNÄNEN
(toimitussihteeri)

AARRE J. VÄÄNÄNEN

KALLE VÄÄNÄNEN

RAIMO VÄÄNÄNEN

OLLI VÄÄNÄNEN

MARJA LINNOVE

RIITTA KASURINEN

SISÄLLYS

Kyösti Väänänen

VÄÄNÄSTEN SUVUN VARHAISVAIHEET

SAVON HEIMON SYNTYHISTORIAA s. 3 (353)

Marja Linnove

KALLE VÄÄNÄSEN PATSAAN PALJASTUSJUHLA SIILINJÄRVEN

PÄÄKIRJASTOSSA 21.5.1978 (patsaan paljastuspuhe) s. 12 (362)

Kalle Väänänen

VÄÄNÄSTEN SUKUSEURA r.y:n TOIMINNAN VAIHEITA 1977—1980 .. s. 20 (370)

SUKUKOKOUSPAKINOINTIA:

Reino Väänänen

VÄÄNÄSTEN SEITSEMÄS SUKUKOKOUS (SUKUSEURAN

40-VUOTISJUHLAKOKOUS 6.—7. ELOKUUTA 1977) s. 23 (373)

O. P. Väänänen

MUUTAMIA MUISTELMIA JA PIIRTEITÄ HILDA MARIA KOVASEN

(SYNTYISIN VÄÄNÄNEN) KOHTALOISTA JA ELÄMÄNTYÖSTÄ s. 25 (375)

TILASTIETOJA VÄÄNÄSISTÄ JA HEIDÄN ASUMISTIHEYDESTÄÄN

SUOMESSA s. 27 (377)

Marjatta Väänänen

VÄÄNÄSENÄ MAAILMALLA s. 30 (380)

TOIMITUKSEN KIRJELAATIKKO s. 32 (382)

PIENIÄ LÖYTÖJÄ JA KYSYMYKSIÄ:

O. P. Väänänen

KÄTILÖ ANNA VÄÄNÄSESTÄ s. 33 (383)

Reino Väänänen

FILATELIA HARRASTEENA s. 35 (385)

VÄÄNÄSTEN VEISTÄMÄÄ:

Marja Linnove (o.s. Väänänen)

ARKEA JA JUHLAA (RUNOJA VUOSILTA 1974—78) s. 37 (387)

Väänästen suvun varhaisvaiheet Savon heimon syntyhistoriaa

Leikillisen runonsa **Väänästen sukuvirsi**, **sanarrieskoo Viänästen sukujuhlaan 2.4.45**. (Väänästen sukupuu n:o 2 1945 s. 66—69) loppujakeissa runoilija **Kalle Väänänen** — jonka mittavaa kirjailijan elämäntyötä esitellään yksityiskohtaisesti tämän sukupuun sivuilla 12—19 — vakavoituen herkistyy tähyämään kauas menneisyyteen muinaisten Väänästen ja Väänätärten elämää:

”Salosaanat näen minä mustuneet
ja erakkoeläjät niihen,
jotka sirkan on laalua kuunnelleet
ja illalla nukkunna siihen,
joella mehtä olj anti-aettana
joka vuoroon otti ja anto:
kum mies sae salolta sualista,
verom mieheltä karhu kun kanto.

Minä näen, miten korpi ja immeinen
ne toestesa voemoo koetti,
miten mies siinä taltutti korven sen
ja vilijelykselle voetti.

Niän asujat aekaen entisten
vuossattaen monniin takkoo,
esj-issäen joukon entisen,
joka Savonmuan mullassa makkoo...”

Näitä asumattoman korven ”vilijelykselle voettaneita” Väänäsiä on tietysti meidän sukutietoisten ja oman sukuseuramme toiminnassa jo pitkään mukana olleiden mielestä ennen muuta vanhin

historiallisissa lähteissä mainittu Väänänen, Kustaa Vaasan aikoihin 1540-luvulla Rantasalmen Tuusmäestä Kuopion Kehvolle uudisasukkaaksi siirtynyt Antti Väänänen, joka mainitaan myös lautamiehenä v. 1552 ja josta sukumme ilmeisesti nykyäänkin väkirikkein haara, Pohjois-Savon Väänäset, polveutuu. Lautamies Antti Väänänen kuului siihen savolaispolveen, jonka osaksi oli langennut Pohjois-Savon, Oulujärven seutujen ja Keski-Suomen erämaiden asuttaminen, eikä tämä uudisraivaajan osa ole ollut Väänästen eikä muidenkaan savolais-sukujen osalta suinkaan ainutkertainen. Kun sukuamme koskeva perustutkimustyö aikaa myöten edistyy niin pitkälle — eri sukuhaaroja koskevat sukuselvitykset saadaan valmiiksi siinä laajuudessa kuin meille säilyneistä kirkonkirjoista, erilaisista maa- ja henkilöverotusluetteloista ym. henkilöhistoriallisesta arkistoaineistosta on tietoja saatavissa — , että pääsemme toteuttamaan Väänästen Sukuseuran perustamisesta asti etäistavoitteena hämmöittänyttä päätehtäväämme Väänästen suvun historian kirjoittamista, avautuu savolais-asutuksen leviämisen historiasta selkeä jäsentely myös sukumme historialle. Aina uusimpiin aikoihin asti siinä riittää varmasti mielenkiintoisia lukuja, ajateltakoon vaikkapa esimerkiksi Väänäsiä ja Väänättäriä siirtolaisina 1800-luvulta alkaen ”rapa-

kon takana" Amerikan Yhdysvalloissa ja Kanadassa ja todennäköisesti muissakin kaukomaissa, toisen maailmansodan jälkeistä laajamittaista muuttoliikettä työnhakuun Ruotsiin, yksittäisten Savon Väenästen ja Väenätärten Venäjän vallan aikana — myös leveämmän leivän ja suurempien eteenpäinpääsymahdollisuuksien toivossa — tapahtunutta siirtymistä keisarikunnan pääkaupunkiin Pietariin ja eteläiseen Karjalaan, etenkin Viipurin seuduille, ja taas sodan jaloista evakuoituina ympäri nykyistä Suomen tasavaltaa jne.

Yhtäjaksoisen, henkilöhistoriallisiin lähteisiin tiukasti pitäytyvän esityksen laatiminen Väenästen suvun vaiheista menneinä aikoina on kuitenkin mahdollista — parhaassa tapauksessa — vain 1540-luvulle asti ajassa taaksepäin, siis Pohjois-Savon korvet viljelysmaiksi raivanneiden "uutterien urosten, rauhan työn rakentajien" päiviin asti, taas runoilija Kalle Väenästä lainataksemme. Ne esi-isämme, joiden osana oli esimerkiksi nykyisen Suur-Savon jo puolivuosituhatta ennen lautamies Antin aikoja alkanut asuttaminen, lepäävät Savonmaan mullassa nimiltään ja yksityiskohtaisilta elämänvaiheiltaan meille pysyvästi tuntemattomina. Heidän tavoittamisensa on mahdollista vain suuremman esi-isäjoukon, Savon heimon, puitteissa, ja siinäkin on paljolti tyytyminen todennäköisyyksiin, enemmän tai vähemmän epävarmoihin oletuksiin.

Varhaishistoriamme tutkijat ovat pitkään askarrelleet nykyisen Suomen pysyvää asuttamista koskevien tutkimushypoteesien parissa, ja aivan viime vuosikymmenten historiantutkimus on tuonut runsaasti mielenkiintoista lisävalaistusta mm. savolaisten, Savon heimon, syntyhistoriaan. Pari vuotta sitten ilmestyneessä kirjassaan **Karjalan maa** on jyvaskyläläinen apulaisprofes-

sori **Pekka Lappalainen** rakennellut eri tutkijain tutkimuksiin pohjautuen kokonaiskuvaa karjalaisista vähitellen 1000-luvun alkuvuosisatoina erottuvasta uudesta Savon heimosta. Samoja asioita mainittu tutkija on käsitellyt myös aiemmassa tuotannossaan, alun toistakymmentä vuotta sitten ilmestyneessä **Säämingin historiassaan**.

"Johtuu olosuhteista, ettei Itä-Suomi voi koskaan esittää tutkijain eteen esim. länsisuomalaiseen henkiseen tai materiaaliseen perintöön verrattavaa tutkimusaineistoa", toteaa professori Lappalainen. "Kaikesta Itä-Suomea koskevan tutkimuksen huomioon ottaen on syytä korostaa tätä seikkaa". "Sen tärkeyttä ovat esim. Länsi-Suomen suhteellisen rauhanomaiseen kehitykseen tottuneet tutkijat riittävässä määrin tuskin ottaneet huomioon", painottaa itäisen Suomen historian syvälinen tutkija ja tuntija, nytemmin jo edesmennyt tunnettu arkistomies, professori Ragnar Rosén. Ja hän korostaa niitä tutkimuksen kokemia menetyksiä, joita on seurannut siitäkin suorastaan valtavasta sekä suullisen muistitiedon ja murteen että myös materiaallisen kulttuurin ja uskomuksellisten perinteiden katkosta, jonka "Pähkinäsaaren rauhan rajan kummallakin puolen, Kymijoelta aina Salmin perukoille saakka ovat aiheuttaneet 1570-luvulta lähtien vuosikymmeniä riehuneet, satoja taloja enemmän tai vähemmän pysyvästi autioittaneet sodat ja sittemmin 1600-luvulla Venäjälle suuntautunut massamuutto."

Varsin perustellusti voi samat havainnot soveltaa myös Itä-Suomen historian Pähkinäsaaren rauhan takaiseen lähdeaineistoon nähden. Mitä varhaisemmaksi ortodoksisen kristinuskon valtaantäpääsy ja hidas edistyminen Karjalassa osoittautuu, sitä epäluotettavammiksi muuttuvat arkeologian antamat mahdolliset todisteet, kirjoittaa

Lappalainen. "Ennen kuin luotettavan tuntuinen kokonaiskuva Itä-Suomen varhaishistoriasta voi edes hahmottua, on turvauduttava myös laaja-alaisempaan todistusaineistoon, kuin mitä arkeologia, kansanperinne ja paikannimitutkimus voivat tarjota. Suorastaan uraa uurtavana on pidettävä sitä tehokkuutta, jolla jo mainittu professori Rosén on selvittänyt Itä-Suomen joutumisen varhaiskeskiajalla merkittävimpiin kuuluvien kulkureittien varteen, jonka seurauksena Karjala astuu syrjäisestä reuna-alueesta yleiseurooppalaisen talouskehityksen myötä suoraan historian 'kynnykselle' ", kirjoittaa Pekka Lappalainen. Ja professori Heikki Kirkinen, Joensuuun korkeakoulun nykyinen rehtori, on Karjalan kristinuskon alkuperää käsittelevissä syvällisissä tutkimuksissaan puolestaan vakuuttavasti osoittanut, että Itä-Suomi on aiemmin oletettua huomattavasti varhaisemmin alkanut omaksua idän kirkon uskonopin, sanoman "ainoasta tarpeellisesta", kutsumuksen suorittamaan sotapalvelusta Kristus-kuninkaalle, lainataksemme tässä Basileios Suurta, ortodoksisen luostarilaitoksen isää. Kirkisen tutkimuksen mukaan Itä-Suomi joutui jo ajallaskumme toisen vuosituhannen alussa kristillisen kulttuurin vaikutuspiiriin, kulttuurin, jota elävöitti Bysantin kristillisyyden ja munkki-ihanteen hengellinen voima. Edellä luonnehdittu Basileios Suuren näkemys kristityn kutsumuksesta sotapalvelukseen Kristus-kuninkaan sotajoukkoihin näyttää jo varhain vallanneen juuri kääntyneiden karjalaisten mielet. Ortodoksimunkit veivät evankeliumin ja sen velvoitukset kauas erämaihin ja aina Jäämeren rannikolle asti. Luostarit ja erakkomajat levisivät yli Karjalan tavalla, jolle ei ole vastinetta muualla Pohjolassa. Ja huolimatta siitä, että munkit eivät vanhassa Venäjän valtakunnassa yleensä kehittäneet Basileios Suuren humanistisia ihanteita,

vaan seurasivat enemmän sisäänpäin kääntynyttä askeettista linjaa, vaikutti kosketus Bysanttiin myös kulttuurimielessä elvyttävästi.

Mutta palatkaamme vielä ajassa jonkin verran taaksepäin. Varsin pitkään on tutkimuksessa vallinnut käsitys karjalaisten "länsisuomalaisesta alkuperästä". Hieman asiaa yksinkertaistaen ja karrikoiden voidaan tätä näkemystä kuvata niin, että karjalaiset olisivat ensimmäisen kristillisen vuosituhannen jälkimmäisellä puoliskolla saapuneet Lounais-Suomesta kuululle laulumailleen, joko ulointa Salpausselän harjannetta taivaltaen tahi sitten purjehtien uiskoillaan pitkin Suomenlahden pohjoisrannikkoa. Viime vuosikymmenten tutkimus on kuitenkin alkanut tarkistaa aiempaa käsitystä. V. 1961 ilmestyneessä teoksessaan Suomen esihistoria kirjoittaa arkeologi-professori Ella Kivikoski mm. seuraavaa: "Joskin voimme pitää varmana, että läntiseen Karjalaan on tullut asutusta Länsi-Suomesta päin, ei sillä suinkaan ole ratkaistu kysymystä Karjalan koko rautakauden väestön alkuperästä. Laatokan kaakkoisrannalle syntyi viikinkiajan mukana kukoistava kulttuuripiiri. Kulttuurin kannattajina olivat ilmeisesti paikalliset asukkaat, väestö, joka vasta näihin aikoihin omaksui metallikulttuurin ja siten tuli arkeologisesti tavoitettavaksi". Ja eräässä aiemmassa tutkimuksessaan Ella Kivikoski lausuu: "Tuntuu vaikealta ajatella, että Länsi-Karjalan rikas ristiretkien ajan kulttuuri olisi kehittynyt suorastaan länsisuomalaisen kulttuurin perusteella — Novgorodin vaikutuksen alaisenakin — niin omintakeiseksi ja erikoiseksi, kuin se todellisuudessa on, ja haluaisi kernaasti etsiä lisätekiäjä joko varhaisemmasta alkuväestöstä tai idästä myöhemmin siirtyneistä tulokkaista, samaten kuin tuskin voi ajatella Karjalan vilkkaan ja liikkuvan väes-

tön polveutuvan yksinomaan Länsi-Suomesta kansainvaellusajan lopulla tulleista siirtolaisista.”

Mielenkiintoista olisi tietää enemmän nykyisen Savon alueella sijanneita takamaitaan ensin eräalueinaan nauttineiden ja sitten myöhemmässä vaiheessa pysyvästi asuttaneiden karjalaisten alkuperästä. Karjalaisen kulttuurin muinaistieteellinen todentaminen on kuitenkin mahdollista — kuten jo professori Kivikosken tekstistä oli luettavissa — vasta viikinkiajasta lähtien. Ja samalla alkavat myös karjalaisen kulttuurin eri sävyt erottua toisistaan. Ojatin ja Olhavan seuduilla Laatokan koillisrannalla näyttää sijainneen itämerensuomalainen kulttuurikeskus, jonka kehittämisessä myös ruotsalaiset viikingit, varjagit, näyttelivät jotain osaa. Tätä ns. Olhavan kulttuurikeskusta Pekka Lappalainen pitää Muinais-Karjalana. Sen piiristä suuntautui viimeistään jo toiselle vuosituhannelle tullessa asutus- ja muuttoliikkeitä ainakin kolmelle taholle. Länteen päin lähteneistä muodostui inkeroisten heimo tai kansa alkuaan Neva-joen seuduille, josta sitten äyrämöisiksi kutsutut kulkeutuivat Länsi-Kannakselle ja myöhemmät varsinaiset inkeroiset levittäytyivät osaksi etelään, mutta kuitenkin pääasiassa länteen, nykyiseen Länsi-Inkeriin. Ne karjalaiset, jotka lähtivät Olhavan keskuksesta luoteeseen, päätyivät aluksi Sakkolan ja Sortavalan väliselle Laatokan ranta-alueelle. Täällä näyttää olleen todennäköisesti jo 700-luvulta alkaen länsisuomalainen siirtokunta, joka kuitenkin sulautui täysin karjalaiseen väestöön ja kulttuuriin. Kolmas eli Aunuksen kannaksen suuntaan osaksi jo 900-luvun tienoilla lähtenyt muuttoliike ulottui Salmin - Paateneen - Äänisen linjalle ja heistä tuli aunukselaisia.

Olhavan kulttuuriperinteen jatkajista oli voimakkain ja samalla eniten ja määrätietoisimmin ulospäin suuntautuva Laatokan länsi- ja luoteisrannikolle asettunut väestö, Asutus levisi täältä jo 1000-luvulle tultaessa Vuoksen - Saimaan suunnassa aina Suur-Savoon eli nykyisen Mikkelin tienoille saakka. Hieman myöhemmin asutus levisi Hiitolan ja Kurkijoen seuduille luoteeseen Säämingin suuntaan sekä pohjoiseen Ilomantsin tienoille ja ulottui lopulta vesireittejä myöten Pohjanlahden koillisrannikolle ja vieläkin pohjoisemmaksi. Laatokan länsi- ja luoteisrannikon Muinais-Karjalasta periytyvistä asutuskeskuksista lähti siis liikkeelle se erämiesten ja maan haltuunsaottajien virta, joiden jälkeläisistä taas puolestaan ajan ahjossa muotoutui Savon heimo, savolaiset, jotka hekin puolestaan taas jatkoivat esi-isänsä asuttamisen monipolvista perinnettä, kirjoittaa apulaisprofessori Lappalainen Säämingin historiassaan.

Ja sitten lainaamme taas Säämingin pitäjänhistorian kirjoittajan uusinta teosta Karjalan maa, jossa Suur-Savon varhaishistoriaa esitellään osana idän ja lännen talous- ja kulttuurihistoriaa viikinki- ja ristiretkien aikakaudella:

”Voidaan sanoa, että itäinen Suomi astui historian näyttämölle osittain viikinkiretkien myötä eli siis taloudellisten tekijöiden saattamana. Svealaisten idäntie kulki joko Viron ja Inkerinmaan pohjoisrannikkoa Nevalle tai seurasi Suomen rannikkoa Suomenlahden pohjukkaan. Viipurinlahdelta voitiin päästä Vuoksen vesistöä hyväksi käyttäen Laatokalle, sillä vielä tähän aikaan oli Vuoksella Viipurinlahteen laskeva sivuhaaransa.

Viikinkien idäntien avautuminen 800-luvulle mentäessä merkitsi myös Itä-Suomen vetämistä silloisen maailmankaupan

Savon ensimmäiset asukkaat Tuukkalan löytöjen perusteella hahmoteltuina ja vaatetettuina. Professori Pekka Lappalainen otaksuu Savon vanhimman asutuskeskuksen Savolahden (Savoilahden) nimen tulleen sen ensimmäisten karjalaisten asukkaiden mukana Laatokan Karjalasta.

piiriin. Svealaiset perustivat reitin varteen tukikohtia, jotka samalla olivat kauppasemia, ns. viikinkikolonioita. Lähinnä Suomea oli näistä merkittävin, pohjoismaisten saagojen kuulu Laatokanlinna, Aldeigjuborg eli Staraja Ladoga, suomeksi Vanha Laatokka. Se sijaitsi Olhavanjoen varrella, noin 10 km Laatokasta etelään. Tosin varhaisin asutus täälläkin näyttää olleen suomensukuista — ilmeisesti karjalaista — ja peräisin aikaisemmilta ajoilta.

Tuore skandinaavinen tutkimus on alkanut vahvasti epäillä Laatokanlinnan viikinkiläistä alkuperää, joskin viikingit lienevät käyttäneet Aldeigjuborgiaan ainakin välietappinaan. Arvovaltaisimmat länsimaiset viikinkiajan historian tutkijat kirjoittavat suomeksikin käännettyssä kokoomateoksessaan Viikingit mm: "Aivan nykyaikoihin asti Laatokkaa ympäröivää aluetta ovat asuneet yksinomaan suomensukuiset kansat. Suomalaiset ovat saattaneet käyttää

Suomenlahdelta Volgalle johtavia vesiteitä enemmän kuin ruotsalaiset. Mukavin reitti Laatokalta Volgalle ei käynyt itään pitkin koskista Syväriä, vaan kaakkoon Volgan lähteille pikku jokia pitkin. Tärkeää on, että tämä reitti kulkee miltei yksinomaan suomensukuista kieliä puhuvan alueen halki aina Bolgariin, Volgan mutkassa sijainneeseen kauppapaikkaan asti. Suomea puhuva kauppias saattoi kielivaikeuksista käyttää tätä reittiä. Lisäksi Nestorin kronikka mainitsee joukon suomalaisia nimiä oletetusta kymmenennellä vuosisadalla solmitusta Bysantin ja Kievin Rusdynastian välisestä kauppasopimuksesta."

Uudempi tutkimus siis painottaa Laatokan kaakkoispuolella asuneiden suomensukuisten kansojen — pääasiassa muinaiskarjalaisten — merkitystä jo 800- ja 900-luvulla laajamittaisen turkiskaupan välittäjinä silloisen maailmankaupan kahteen

merkittävimpään kauppakeskukseen, Bologariin Volgan varrella ja Bysanttiin eli Konstantinopoliin, Itä-Rooman keisarikunnan pääkaupunkiin ja kiehtovaan kulttuurikeskukseen, "keskiajan Pariisiin". Turkikset saatiin "mukavimmin Suomesta ja Pohjois-Venäjältä", todetaan äskeisessä Viikigit-teoksessa. Ja turkiskauppaan osallistuivat myös karjalaiset. He osallistuivat myös samojen arvotavaroiden laajamittaiseen hankintaan omasta "lapinkorvestaan", siis myös nykyisestä Suur-Savosta ja pohjoisempaankin.

800- ja 900-luvulla, suurisuuntaisen turkiskaupan kukoistuskaudella, kehittyi ylempänä Olhavanjoen varrella sijaitsevasta Novgorodista Luoteis-Venäjän suuri ja merkittävä kauppakeskus. Samalla muodostuivat muutkin Laatokan etelärannikon viikinkisiirtokunnat ja sikäläinen suomensukuinen kantaväestö joutui skandinaavisen kulttuurivaikutuksen alaiseksi. Viikinkiretkien loppuminen 1000-luvun ensimmäisellä vuosisadalla ei heikentänyt Karjalan edullista kaupallista asemaa, vaan päinvastoin voimisti sitä. Mälarilla sijainneen svealaisten Birkan, viikinkiajan kaupan keskuksen, seuraajaksi tuli lännessä Gotlanti, samalla kun Novgorodin merkitys itäisen kaupan keskuksena entisestään kasvoi. Professori Ragnar Rosén pitää juuri Gotlannin ja Novgorodin välistä kaupalliikkennettä 1000-luvulla alkaneen voimakkaan karjalaisen ekspansion aiheuttajana, sen ekspansion, joka Suomen puolella "purkautui nimenomaan Suur-Savon suuntaan". Tämä kauppa innoitti karjalaisia voimaperäiseen turkisten hankintaan ja sai metsästäjät samoamaan entistä laajemmalla alueella, samalla kun näille eräaluille perustettiin jo pysyviä asutuskeskuksia ja vahvistettiin aiemmin muodostuneita erämaakolonioita.

Karjalan erämiesten pyytämien turkisten kysyntään ei 1100- ja 1200-luvun taitteessa tapahtunut uusi käänne kauppasuhteissa vaikuttanut. Saksalaiset kauppiaat tulivat nyt voimakkaasti esiin Pohjois-Euroopassa. Karjalainen "turkiskausi jatkui, joskin turkisten ostajat ainakin osittain vaihtuivat. Vauraus lisääntyi ja juuri 1200-luvulla näyttää karjalainen kulttuuri puhjenneen todella kauniiseen kukoistukseensa", kirjoittaa Pekka Lappalainen. Kun sitten viikinkiretket olivat Ruotsista käsin päättyneet, paisui Olhavan kauppakeskuksen Novgorodin valta yhä suuremmaksi. Näin sitäkin enemmän, kun Venäjä itsenäistyi entisestä Ruotsin siirtolaisalueesta. Se muodosti yhä enemmän slaavilaistuvia valtioita, jotka sitten myös liittyivät itäiseen, Bysantin kirkkoon. Novgorod oli vain eräs näistä valtioista, ja sen samoin kuin muidenkin venäläisvaltioiden suhde länteen ja luonnollisesti ennen muuta sen lähimpään edustajaan Ruotsiin muuttui vihamieliseksi. Vihamielisyyttä kärjisti kummallakin puolella ristiretkiäjäntelun säilyttämä uskonnollinen ristiriita. Ruotsi oli omaksunut kristinuskon Rooman kirkon tarjoamassa muodossa. Vuonna 1054 oli tapahtunut lopullinen välirikko idän ja lännen kirkkojen, Rooman paavin ja Konstantinopolin patriarkan, välillä. Taistelua lännen ja idän, Rooman ja Bysantin välillä käytiin täällä kulttuuripiirin ääriajoilla Ruotsin kuningaskunnan ja Novgorodin, myöhemmin Moskovan ja koko Venäjän tsaarikunnan välillä. Itä-Suomen kovana kohtalona oli joutua idän ja lännen taistelun näyttämöksi.

Korela (Karjala) mainitaan ensimmäisen kerran novgorodilaisissa asiakirjoissa v. 1143. Karjala ei vielä tuolloin näytä olleen alistussuhteessa tähän mahtavaan kauppa-valtioon, vaan kanssakäymistä voidaan

luonnehtia jonkinlaisen liittosuhteen pohjalta tapahtuneeksi. Se ilmeni mm. yhteisinä sota- ja ryöstöretkinä länteen, lähinnä Hämeeseen, jäämien maahan. Ristiretkiä tehtiin puolin ja toisin, eikä hämäläisten kukistaminen onnistunut idän miehille. Kun ruotsalaiset näyttivät onnistuvan hämäläisten alistamisyrittämissään, oli Novgorodin entistä määrätietoisemmin pyrittävä lujittamaan vaikutusvaltaansa Itä-Suomessa. Karjalaisista alkoi tulla varsin merkittäviä vastustajia ruotsalaisille ja varsinkin sen jälkeen, kun he olivat v. 1187 tehneet sotaretken meren yli Mälärillem, polttaneet ja ryöstäneet Sigtunan kaupunkia, puhutaan heistä hyvin varteenotettavina vihollisina ruotsalaisissa riimikronikoissa. Niin kauan kuin karjalaisten suhde Novgorodin kauppavaltioon perustui joko kokonaan tai pääasiallisesti molemminpuoliseen taloudelliseen vuorovaikutukseen, oli karjalaisten suhteellisen suuri itsenäisyys myös Novgorodia hallitsevien suurkauppiaiden edun mukaista. Tilanne muuttui kuitenkin olennaisesti, kun jo mainittu ristiretkijäretki pääsi vallitsevaksi ja "Rooman paavin tukema ristiretkijäliike liitettiin sekä Ruotsissa syntyneen uuden yhtenäisen valtion että Itä-Baltian juuri vallanneen saksalaisen ritariston maallisen vallan ulottamisyrittöjen yhdeksi olennaisimmaksi pontimeksi", toteaa taas Pekka Lappalainen. "Ruotsalaiset veivät 1200-luvun puoliväliin mentäessä päätökseen Hämeen alistamisen valtaansa.

Häme muuttui myös lännen kirkon näkökulmasta katsoen lähetysalueesta Suomen uuden hiippakunnan elimelliseksi osaksi. Ortodoksisen kirkon kannalta taas nämä 1200-luvun alkuvuosikymmenistä lähtien yhä voimistuvat pyrinnot tiesivät pelottavaa vaaraa, läntisen kirkon hallintojärjestelmän tunkeutumista vaarallisen kauas itään — vain muutaman peninkulman

päähän läntisimmistä karjalaisista tai kuten jo tuohon aikaan voitaneen sanoa, savolaisista, asutuskeskuksista Suur-Savossa ja Kymijoen alajuoksun varrella. Uhka oli entistäkin ilmeisempi, kun Novgorod samanaikaisesti joutui vakavaan ulkonaiseen vaaraan tataarien mongoolivaltakunnan Kultaisen ordan levittäessä valtaansa. Baltian saksalaiset ja Suomen ruotsalaiset valloittajat suunnittelivat ja valmistelivat yhdessä lännen kirkon ja paavinvallan etuvartiona kuoliniskua skismaattiselle idän kirkolle. Novgorodin maat oli tarkoitus vallata ja jakaa suunnitelman valmistelijain kesken. Novgorod oli kuitenkin niin voimakas ja mahtava, että se pystyi voittamaan vihollisensa. Ruhtinaansa Aleksanteri Jaroslavinpojan — Aleksanteri Nevskin — johdolla se löi Nevajoella Suomen piispan Tuomaan sotajoukon ja kaksi vuotta myöhemmin Pihkovanjärven jäällä saksalaisen ritarikunnan armeijan. Kultaisen ordankin suhteen kauppamiesten johtama Novgorod selviytyi tyydyttäviin sopimuksiin itsenäisyyttään täydellisesti menettä. Mikä oli ollut karjalaisten apu Novgorodille näissä laajoissa sotatoimissa, on tuskin koskaan selvitettävissä. Joka tapauksessa he taistelivat sekä Tuomas-piispan joukkoja että kalpaveljiä vastaan sinnikkäästi ja näkivät tämän taistelun koskevan keskeisesti sitä ortodoksista kristillistä uskoa, jonka he olivat omaksuneet.

Toistaiseksi ei ole pystytty selvittämään, missä vaiheessa itäsuomalaiset olivat laajalaisemmin ja kiinteämmin joutuneet kanssakäymisiin ortodoksisen uskon kanssa. Uudempi tutkimus on painottanut, että vilkkaat ja kiinteät kauppayhteydet Novgorodiin tutustuttivat karjalaiset sen edustamaan kulttuuriperintöön niin, että he alkoivat vähitellen omaksua kristillisen uskon sen bysanttilaisessa muodossa, suunnilleen samaan aikaan kun Suomen länti-

set heimot omaksuivat ruotsalaisten tarjoman roomalaiskatolisen opin. Säämingin historiankirjoittaja lausuukin kuvaavasti, että tämä kristinuskon omaksuminen tapahtui sekä Länsi- että Itä-Suomessa "yhtä mielellään tai yhtä väkinäisesti". Vähitellen idän oikeauskoisen kirkon opit saivat Novgorodin vaikutuspiirissä elävien karjalaisten parissa jalansijaa niin, että vanhat pakanalliset jumalat joutuivat väistymään syrjään "ristin Kiesuksen" ja ortodoksisen kristikunnan kunnioittamien pyhien miesten ja naisten tieltä. Epäjumalien lehdot ja muut palvontapaikat joutuivat myös Savon vanhoissa karjalaiskylissä ortodoksisen seurakuntien haltuun, ja Savon sydänalueiden paikannimistössä on selvästi erotettavissa kolme uskonnolliseen kulttiin liittyvää kerrostumaa: ensin vanhimpana karjalaisiin pakanallisiin heimojumaliin viittaava, sitten ortodoksisesta kristillisyydestä kertova ja viimeisessä vaiheessa mukaan tullut lännen kirkon perinteeseen liittyvä paikannimistö. Tällä nimistöllä onkin ollut ratkaisevan tärkeä merkityksensä Savon asutusta ajoitettaessa, ja juuri ortodoksiseen kulttiin ja idän kirkon kalenteriin viittaavat paikannimet Äyräpään, Jääskén ja Savon kihlakuntien eli karjalaisten pogostojen alueella kertovat näiden paikkojen saaneen nimensä jo ennen kuin mainitut kihlakunnat Pähkinäsaaren rauhansopimuksessa 12. elokuuta 1323 virallisesti luovutettiin Ruotsille.

Sekä Savilahden kirkkopitäjän sydänalueelta eli Mikkelin seutuvilta tehtyjen löytöjen perusteella että asiakirjoihin nojautuen on sangen perustellusti esitetty väite, että Savon alueella oli todennäköisesti jo 1200-luvulla ortodoksisen kirkon pitäjänorganisaatio. Professori Juhani Rinne kir-

joittaa asiasta Savon historian ensimmäisessä osassa: "Kokonaisuutena Savon varhaisimmat kirkolliseen elämään liittyvät löydöt vahvistavat Pähkinäsaaren rauhan-kirjankin antamaa käsitystä, että Savo, Novgorodin ylivallan siellä päättyessä, on muodostanut todellisen pogostan kirkkoineen, kappeleineen ja kirkolliseen hallintoon liittyvine verotuksineen." Tutkimuksessaan ortodoksisen uskon tulosta Karjalaan Heikki Kirkinen puolestaan toteaa, että Novgorodista "tuli 1000-luvulla erittäin merkittävä kristillinen keskus. Se sai tarmokkaita piispoja ja sinne rakennettiin runsaasti kirkkoja." Sama kirjoittaja lausuu sitten Novgorodin kirkollisen kulttuurin voimakkuudesta toisen vuosituhannen alussa: "Lienee perusteltua väittää, että Novgorod oli 11. ja 12. vuosisadalla voimakkain kirkollinen keskus aivan Suomen lähellä. Sitä voi verrata Lundiin ja Upsalaan, jotka ovat ainakin Itä-Suomesta kauempana. Kun vielä muistaa, että Novgorod sijaitsi tuolloin vilkkaan viikinkien ja kaukokauppiaiden idäntien varrella, tuntuu luonnolliselta ajatella, että sen kirkollinen vaikutus on varhain säteillyt Karjalaan. Idän kristillistä vaikutusta kyseisellä kaudella on todettu jopa Ruotsissa, joskin sen laajuudesta ollaan eri mieltä."

Eräät tutkijat ovat yhdistäneet Novgorodin ruhtinaan Jaroslav Vsevolodinpojan vv. 1226—27 suorittaman karjalaisten joukkokastamisen juuri lännen ja idän kilpailuun lähetysalueista täällä Roomasta ja Bysantista katsoen äärimmäisen kaukana pohjoisessa. Professori Ragnar Rosén kirjoittaa Suomen historian käsikirjassa: "Tämän joukkokasteen merkityksellisyys selviää täysin vasta jos otetaan huomioon, että se — Savon sydänseuduilla perin yleisistä, yksinomaan Pähkinäsaaren rauhaa edeltävään kauteen ajoittuvista kreikkalais-

katolisperäisistä henkilönnimistä päättäen — kenties vielä intensiivisemmin kuin Laatokan rantamaihin, näyttää kohdistuneen silloisen Karjalan sekä kirkollisesti että taloudellisesti uhatuimpaan lohkoon, siis Suur-Savoon eli nykyisen Mikkelin tienoihin.

Aivan riippumatta siitä, pitävätkö esitetyt ja nyt esiteltyt arvelut Savon karjalaisten eli suursavolaisten massakäännyttämisestä kristinuskoon jo 1200-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä paikkansa vai eivät, on kuitenkin arkeologian, paikannimitutkimuksen ja myös eräiden asiakirjojen perusteella osoitettavissa, että kun Novgorod 1240-luvulta lähtien, mongoolivaaran alaisena, joutui vetäytymään myös nykyisen Suomen alueelta hankkimistaan asemista, karjalaisten savolaisetkin asutuskeskukset olivat jo ehtineet joutua tekemisiin kristinuskon kanssa. Kun näistä ajoista yhteydet Laatokan Karjalan asutuskeskuksiin alkavat heiketä, ja Savon itsenäistyvien asutuskeskusten turkiskauppa suuntautuu ainakin osittain Viipurinlahdelle ja Kymijolle, alkaa siirtoasutuksen vähittäinen itsenäistymisprosessi, sekä henkinen että taloudellinen. Ja Pekka Lappalainen pitää ilmeisenä, että eräänä ”savolaisuuden” syntyyn vaikuttavana ainesosana on jo ollut enemmän tai vähemmän pinnallinen kristillinen — kreikkalaiskatolinen — silaus. Tästä ainakin Savon runsaat paikanimet, sellaiset kuin Iivananmaat, Mihailanpellot, Miikkulansaaret, -mäet ja pellot sekä monet muut vastaavat nimet, puhuvat omaa selvää kieltään. Välittömästi Pähkinäsaaren rauhaan johtaneesta kehityksestä Säämingin pitäjän historioitsija kertoo kirjassaan:

”Ruotsi jatkoi läntisen kirkon nimissä tunkeutumista kohti itää. Ja vihdoinkin 1290-luvulla lopullinen suuri taistelu Karjalan omistamisesta toden teolla alkoi. Tapahtu-

masarja merkitsi myös kauan ja menestyksellä kukoistaneen kaupan laantumista sekä sen seurauksena syvälle käyviä taloudellisia muutoksia koko vanhalla karjalaisella heimoalueella. V. 1293 ruotsalaiset asettuivat pysyvästi Länsi-Karjalaan ja rakensivat valtansa tueksi Viipurin linnan. Ruotsalaisen Eerikin kronikan mukaan valloitettiin näihin aikoihin 14 karjalaista kihlakuntaa, samalla kun Käkisalme eli Korela joutui väliaikaisesti ruotsalaisten haltuun. Todennäköisesti myös Karjalan kolme läntistä kihlakuntaa eli Äyräpää, Jääski ja Savo joutuivat jo hyökkäyksen alussa Ruotsin haltuun. Tapahtumat pakottivat Novgorodin entistä tehokkaammin valvomaan etujaan Karjalassa. Niinpä Laatokan rantamaat vallattiinkin pian takaisin ja läänitettiin ankaruudestaan kuuluksi tulleen pajarille Boris Konstantinipojalle. Tiedot kertovat, että 1300-luvun ensi vuosina mainitun Boriksen kovan komennon vuoksi paljon väkeä karkasi Laatokan Karjalasta Ruotsin vallan alaisiin kihlakuntiin eli siis Savoon, Jääskeen ja Äyräpäähän. V. 1322 ruotsalaiset piirittivät Käkisalmea, mutta epäonnistuivat valtausyrityksessään. Ruotsi ei ollut onnistunut 30 vuotta kestäneen sodan kuluessa valtaamaan koko Karjalaa ja niin sen oli suostuttava Karjalan jakoon.

Kaksi saksalaisen kauppiasmaailman edustajaa oli läsnä, kun Nevajoen Pähkinäsaarella solmittiin 12.8.1323 Ruotsin ja Novgorodin välillä rauha ”ikuisiksi ajoiksi” ja kolme karjalaista kihlakuntaa (ruots. gislalagh, ven. pogost) Novgorodin ruhtinaan Jurin lahjana — kuten sopimuksessa sanotaan — luovutettiin Ruotsin kuninkaalle. Kihlakunnat olivat, kuten on jo monesti mainittu, Äyräpää, Jääski ja Savolahti eli Savo. Karjalalle rauha oli tietenkin kohtalokas, sillä rauhansopimuksessa

Kalle Väänäsen patsaan paljastusjuhla Siilinjärven pääkirjastossa 21.5.1978

Patsaan paljastuspuhe

Hyvät kuulijat. Mielessäni on selvänä muistikuva lapsuuden ajalta. Elettiin sota-aikaa. Istua nakotin jakkaralla pienenä tyttönä siinä vieressä ja katselin, kuinka rillipäinen, pujopartainen Rieska-Kalle joi korvikettaan. Kupin vieressä pöydällä oli koko ajan pieni sokeripala, kuukaudeksi saatu korttiannos oli siihen aikaan olematon. Vasta juonnin lopussa Rieska-Kalle pani sokerimurun kielelleen ja joi lopun kahvistaan kuten sanotaan "palan päältä" ja sanoi selitykseksi, että "Ihanko ois kaiken kahvin sokerin kans ryypänt, nii makkiaks jäi olo". — Sellainen hän oli,

savolainen, joka näkee asiassa ensin sen valoisan puolen, mutta yllätyksellinen, puhui arkikielenään Karjalan murretta vaikka hallitsikin Savon murteen paremmin kuin monet savolaiset.

Rieska-Kallen, Kalle Vihtori Väänäsen, isoisä, Lassi Samuli, oli Pöljän Lassilan poikia. Hän oli viisi vuotta Lassilan isäntänä, myi sitten perintöosuutensa veljilleen ja osti torpan Nilsin Sänkimäestä. Suurten nälkävuosien aikaan 1860-luvulla hän menetti talonsa, eikä hänen pojastaan, Kalle Vilhosta, joka oli syntynyt Pöljällä, siis Rieska-Kallen isästä, tullut maanviljelijää. Nuoruudessaan Rieska-Kallen isä toimi suutarina, lähti sitten merille kesiksi ja oli talvisin sahoilla. Kun tällaiset työt

sitä ei enää käsitelty yhtenä kokonaisuutena, vaan se päinvastoin asukkaiden eduista vähääkään välittämättä jaettiin väkivaltaisesti kahden vieraan valtakunnan ja samalla kahden maailmankirkon ja kahden sivistyspiirin kesken.

Professori Erkki Kuujo on nähnyt Karjalan pogostajaon synnyn seurauksena siitä, että Karjala oli joutunut maksamaan veroa Novgorodille. Hän on sitä mieltä, että pysyvä verotus oli luultavammin järjestetty vasta sen jälkeen, kun Karjala oli läänitetty mainitulle pajari Borikselle, jonka hallinnon ankaraus oli johtanut karjalaiset kapinaan v. 1314. Alun alkaen paikallisen

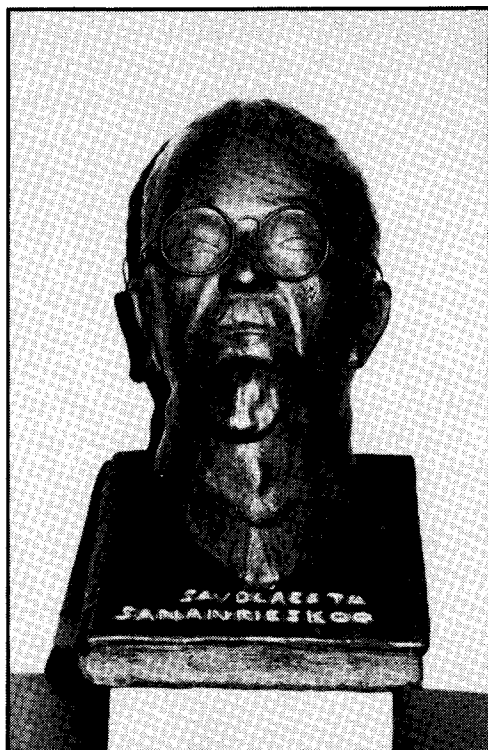
hallinnon, lähinnä veronkannon sanelemista syistä, aluejaon pohjaksi muodostunut pogosta ei ollut vain maallisen hallinnon tarpeita palveleva hallintoyksikkö. Siitä oli kehittynyt myös kirkollinen keskus eli ortodoksisen kirkon paikallis seurakunta. Pogostaa hallitsivat Venäjällä kirkko ja pappila ja pogostan synty merkitsi siis säännöllisen hallinnollisen organisaation olemassaoloa. Kuten sanottu, Savon eli Savolahden, Jääsken ja Äyräpään pogostat olivat näin järjestyneinä olemassa jo v. 1323. Ja Pähkinäsaaren rauhankirjassa mainittu "gislalagh" kihlakuntaa tarkoittavana lieenee yksinkertaisesti vain "pogosta"-sanan ruotsinkielinen vastine.

tuntuivat raskailta, hän hakeutui Kuopioon vanginvartijaksi eli vankinihtiksi. Rieska-Kallen äiti, Maria Niskanen, syntyi Jännevirralla, oli siihen aikaan piikana Kuopiossa. Perheeseen syntyi kolme lasta, kaksi poikaa ja tyttö, Kalle Vihtori oli lapsista keskimäinen, syntyi v. 1888. Isä Vilho piti koulunkäyntiä tärkeänä ja hän pani kaikki lapsensa kouluun, niinpä Kaldesta tuli ensimmäisen polven "herra".

Kallen ollessa kolmevuotias perhe muutti Viipuriin, jossa isä Vilho toimi poliisina. Koulunsa Kalle kävi siellä ja tuli ylioppilaaksi Viipurin klassillisesta lyseosta v. 1907 ja suoritti filosofian kandidaatin tutkinnon v. 1915. Kalle Väänänen meni v. 1912 naimisiin Alma Vanamon kanssa ja heillä on yksi poika, Jorma. Varsinaisen leipätyönsä hän suoritti opettajana, hän oli luonnonhistorian ja maantieteen lehtorina Viipurin uudessa yhteiskoulussa, Viipurin tyttölyseossa, sotien jälkeen hän oli myös lehtorina Turussa ja Raumalla. Lisäksi hänet oli määrätty hoitamaan lehtoraattia Niinisalon sisäoppilaitoksessa vuosina 1945—47, tämä koulu perustettiin sodan jälkeen niitä nuoria miehiä varten, joilta sota oli oppikouluopinnot keskeyttänyt.

Viimeksi Kalle Väänänen oli lehtorina Lappeenrannan lyseossa vuoteen 1952. Hän oli erinomainen opettaja, opetusalaansa innostunut, mainion humoristinen ja nuorisoa ymmärtävä.

Hän suoritti useita ulkomaanmatkoja m.m. Viroon, Latviaan, useihin Keski-Euroopan maihin, Italiaan sekä Pohjois-Afrikkaan. Kalle Väänänen osallistui vapaaehtoisena vapaussotaan toimien kompanian päällikkönä, lisäksi talvi- ja jatkosotaan. Kahdessa viimeksimainitussa hän kulki mielialan huoltotehtävissä "korsukolportöörinä" eri rintamaosilla ja oli vankkumattoman isänmaallinen. Avioliitto

ensimmäisen vaimon kanssa purkautui sota-aikana ja Kalle Väänänen meni uusiin naimisiin Kerttu Vainion kanssa. Kalle Väänänen kuoli v. 1960 Lahdessa.

Tiedetään Lassi Samulin olleen mainio tarinamies, ja isä Vilho kirjoitti pieniä tilapäisrunoja, sieltä päin lienevät Rieska-Kallen kirjalliset taipumukset juontaneet juurensa. Sanotaan myös, että ehkä meissä kaikissa savolaisissa huumori virtaa veressä.

Pyydän airueita poistamaan Rieska-Kalle Väänäsen veistoksen yltä verhon, muotokuvan on Panninniemen Kalle Väänänen tehnyt.

Tällä muotokuvalla Siilinjärven kunta haluaa osoittaa kunnioitustaan savolaisen sanarieskan kirjoittajalle, Kalle Väänäselle.

Mutta kuinka runoilijan työ oikein alkoi? Kalle Väänäsestähän tuli opettaja, ja hän suunnitteli jo ryhtymistä tutkijan työhön.

Koska Kalle Väänäsen vanhemmat olivat Savosta lähtöisin, perheessä puhuttiin Savon murretta. Lapsena pihalla Kalle oppi tietysti myös Karjalan murteen. Kun Kalle Väänäsen nuoruusvuosien aikaan Viipurin savolaiset alkoivat pitää kalakukkokestejä, syntyi juhlia varten ensimmäinen murre-runo "Savonmua". Seuraavana kesänä Kalle Väänänen oli Kerimäellä ja sai siellä ankan iskiäksen. Maatessaan tuttavien huvilan vinttikamarissa, hän ryhtyi aikansa kuluksi suomentamaan saksalaisia juomalauluja. Ja siinä, sänkyyn sidottuna, hänelle juolahti mieleen kirjoittaa juomalaulu savonmurteella. Näin syntyi "Talakovirsj", josta tuli kuitenkin enemmän syömisen kuin juomisen ylistys. Heti perään "Talakopolokka", seuraavana päivänä "Saanaassa" j.n.e. parin viikon kuluessa aihe toisensa jälkeen. Näin 19 runoa oli valmiina ja iskiäksen annettua periksi, syksyllä, Kalle Väänänen tarjosi niitä kustantajalle. Runot saivat suopean vastaanoton, ja niistä otettiin lyhyessä ajassa viisi painosta. Näin Rieska-Kalle oli syntynyt, ja hänestä tuli pännätyöläinen, vaikkei ollut sitä aikonutkaan.

Ajatelkaamme silloista kirjallisuuden aikaa, elettiin keskellä tulenkantajien eurooppalaista 1920-lukua. Tunnettuja runoilijoita olivat Hugo Jalkanen, Onni Okkonen, Eino Tikkanen, Lauri Kemiläinen, Hilja Aaltonen, Erkki Kivijärvi ja metrikko Toivo Lyy. Nämä maisterisrunoilijat harrastivat tavanomaista jälkijättöistä loppusoinnuttelua. V. A. Koskenniemi viljeli samaan aikaan samoja tyyllilajeja ylivertaisella tavallaan. Tällöin sorahiti sitten kotoaan ääni kuuluviin aivan uudella tavalla, kun "Savolaesta sanarieskoo" ilmestyi v.

1924, ja heti seuraavana vuonna Hj. Nortamon "Laulajapoika". Sitten Gottlundin päivien murteet olivat jääneet suomalaisessa lyriikassa jokseenkin käyttämättä. Väänänen ja Nortamo osoittivat, mitä puhtaasti lyyrisiäkin mahdollisuuksia ne saattoivat sisältää:

Kato, kato, miten kaanis on järven pinta,
ku aarinko sitä nuin kirjaeloo.

Ihan niinkun jo paesua alakas rinta
tätä kaanista kahtoessa, kun eijoo
sitä viikkoon katella suanna

(Laavantae-ilta)

Kalle Väänäsen savolainen sanarieska tuli heti niin suosituksi, että hänen täytyi seuraavana vuonna julkaista uusi kokoelma "Uutta sanarieskoo" v. 1925. Kalle Väänänen ei laske murrettaan soljumaan kahleetta, vaan huomionarvoisella rytmi- ja riimitaidollaan vangitsee eläviä, konkreettisia tuokiokuvia. Parhaimmillaan Rieska-Kalle on pysähtyneiden, täyteläisten lauantai- ja sunnuntaituokioiden piirtäjänä, etenkin putkinotkolaisessa "Ruuskasen torppa" -sarjassaan, saunarunoissaan sekä sallislaisen riemukkaassa kyläkuvassa "Pyykkirannassa".

Koska sanarieska sai hyvän vastaanoton, halusi Kalle Väänänen parantaa murteen tuntemustaan ja saada korviinsa savonmurteen sanontoja. Aina hänen perheensä oli pitänyt yhteyttä synnyinsijoilleen, niinpä jo Rieska-Kallen isä oli tutustunut laivuri Aaro Rissaseen, joka purjehti Kuopiosta Saimaankanavan kautta Viipurin ohi suuremmille vesille. Koska Pulas-teen talosta tuntui järjestyvän tilaa kesäaikaan, tuli Rieska-Kalle vaimonsa Alman, poikansa Jorman ja piikansa kanssa vuonna 1924 viettämään kesää Pöljän Pulasteelle, käyttöönsä he saivat keittiön ja kaksi kamaria. Täältä käsin hän kierteli lähiseudun taloissa puhelemassa kansan ihmisten

kanssa. Aina oli hänellä mukanaan muistilehtiö, johon merkitsi ylös osuvat sanonnat. Voisi sanoa, että hän herkitsi korvansa esi-isiensä kielelle. Rieska-Kalle oli sitä mieltä, että vaikka karjalaiset ovat puheliaita, savolaiset suulaudessaan vievät heistä voiton, ja tähän liittyy vielä eräänlainen nokkeluus ja sukkeluus ja taito käyttää koristeltua ja kuvarikasta kieltä, jolloin ei enää ole kysymyksessä pelkkä "suunlottuuttaja" vaan oikea kaunopuhuja, eivätkä tällaiset puhetaiturit olleet silloin vielä harvinaisia. Näistä savonkielen opettajista voisimme mainita: Kiärmeharjun Riikka Vironniemen kärjestä, Pellikan Tilta Särkiniemestä, Pulasteen Uaro, Utin Pekan Ieva, Uatu Martikainen Uuhmäestä, vielä Rissasen Antti Munakasta, seppämestari Vihtori Lappalainen Maaningalta, Konsulj-Ville Nilsin Relletistä j.n.e. Murteen opiskelumatkat Rieska-Kalle teki omassa kylässään jalan tai veneellä, pitemmille matkoille kuten Maaningalle tai Nilsiin hän lähti polkupyörällä. Elettiin kieltolain aikaa, mutta siitä huolimatta hänellä oli repussaan mukana pieni pullo "suunaakasuaenetta".

Kielen kuuntelumatkoillaan Rieska-Kalle pani ylös m.m. seuraavan keskustelun: Savolaispoika istuu ongella ja ohikulkija kysyy: "Syökö kala" — "Millees se eläsj?" tulee vastaukseksi ja se tulee viivyttelemättä ja valmistelematta. Tällainen nokkaviisuus ja terävyys joka tekee savolaiset hauskapuheisiksi, viehätti Rieska-Kallea. Toisaalta suulastelu ja viisastelun halu ovat hänen mielestään savolaisten perisyn-tejä, mutta yhtä yleistä on savolaisten keskuudessa sellainen kielenkäyttö, jota voi nimittää kaunopuheisuudeksi. Puhutaan kuvarikasta ja vertauksilla höystettyä kieltä, vältetään esitettävän asian lausumista paljaaltaan, kuten esim. "Muisti ei tule toveriks soettaessa" sanoo huonomuistinen pe-

limanni. "Silimistä ei oo paljo näkemiselle apua" sanoo heikkosilmäinen. "Mittää tuo jano paremmin pelekeis" janoinen savolainen. "Se ei oo vellissä kieltään poltanna" tai "Se ei oo suulleen syntyynnä" sanotaan jostakin suulaasta ihmisestä. "Kesä männöö yhtenä mieljtekona", kun isännän kesä tuntuu liian lyhyeltä. Kerran Rieska-Kalle valitteli vaivalloista polkupyörätaivaltaan Nilsin mäkisillä sorateilla, lohdutteli siinä muuan isäntä: "Työlläähän siinä kytisä tienoo". Kun Relletin Konsulj-Villelle joku huomautti kivisen pellon koukeroisista ojista, sai hän vastauksen: "Veillä on vetreet nivuset". Nämä kaikki ja monet muut Rieska-Kalle pani ylös muistilehtiönsä. Jos hän ei ollut matkoillaan, istuskeli hän Pulasteen veranalla, kun piikatytöt toimittelivat askareita. Siinä heitti jonkun kysymyksen tai sutkauksen ohikulkijalle ja sai heti samalla mitalla takaisin; tämä taas heti ylös muistilehtiöön.

Näin kertyi neljän kesän aikana, jotka Rieska-Kalle Pöljän Pulasteella vietti, paljon aineistoa sananrieskaan. Hän seurasi lämmöllä kansanihmisten työtä ja kunniotti esi-isiensä työtapoja. Matkat Viipurista Pöljälle hän teki laivalla Lappeenrannan, Savonlinnan ja Heinäveden kautta Kuopioon, josta loppumatka tehtiin junalla Pöljän pysäkillä. Kerran Kerimäen pitäjässä eräänä alkukesän viileänä yönä seisoi Rieska-Kalle toisten kanssa odottamassa laivaa laituriin. Aikansa siinä hytistytään lähtivät läheiseen mökkiin, koska muutkin pitivät sitä "odotussalina". Näky oli hämmästyttävä, minkä yöllinen tupa tarjosi. Yhdessä sängyssä nukkuivat isäntä ja emäntä, toisessa lapsia. Penkit olivat niin varatut, ettei tulijoille istuinsijaa löytynyt. Jopa pöydän alla nukkui lapsia. — "Onpa siinä humahdellut Herran siunaus", ajatteli Rieska-Kalle ja yöllinen

kuva painui mieleen. Niinpä sai runo "Yö Ruuskasen torpassa" aiheensa. Samaan runoon liittyvät Rieska-Kallen lapsuuden muistot Muuruvedeltä, missä hän kuusivuotiaana oli kuullut ensikerran kotisirkkan sirinää uunin takaa. Ja ajan myötä tuli Ruuskasen Kaisasta tekijänsä rakkain henkilöahmo. Niinpä tämä Kaisa pyrki sitten useamminkin esiintymään runoissa m.m. runossa "Uamupäevän kuva", jossa Kaisa istuu kätkyessä imettämässä lasta. Rieska-Kalle NÄKI sielunsa silmillä Kaisan niin elävänä ja todellisena, että jos Kaisa kadulla olisi vastaan tullut, olisi Rieska-Kalle hänet tuntenut ja tervehtimään mennyt. — Koko sanarrieskoo-tuotannon jälkeen oli runo "Yö Ruuskasen torpassa" tekijälleen läheisin.

Kerran kesäisenä päivänä kulki Rieska-Kalle pellon piennarta pitkin Pöljän pysäkiltä Pulasteelle. Pulasteen lammen rannalla oli pyykkipata ja kivien raoista kohosi savu sinisinä kiemuroina viheriää taustaa vasten. Näin syntyi "On rannassa pyykkipata, se mustilla kivillä porisoo ja kiehuu", vaan siihen se sillä kertaa jäi. Rieska-Kalle suunnitteli, että hän koettaa järjestää kaksi livakkakielistä naisihmistä riitelemään keskenään, Kiärmeharjun Riikan ja Pellikan Tiltan näet, kuullakseen, miten se tekijäihmisiltä käy, mutta suunnitelma jäi toteutumatta, kun vihainen sonni puski Riikan kuoliaaksi. — Aihe kyti kuitenkin Rieska-Kallen mielessä, siihen liittyi sanonta sieltä, toinen täältä. Hänellä oli tapana, sitten kun aihe oli selvänä mielessä, kirjoittaa ensin muutama alkusäe, sitten runon loppusäkeet, pitempiin runoihin joku etappipaikkakin, ja sitten täydentää runo valmiiksi. Kuten esim. "Pyykkirannan" osuvia täydennysäkeitä:

"Ja taevaan kirkkaalla kannella
säkenöep päivän ratas

ja ihanku järveen kirkkaeta
hoppeesilusia satas."

Vaikka K. V. keräsi asia-aiheita ympäri Suomea, m.m. "Ierikan iso haak" on tositaapaus Ahvenanmaalta, sijoitti hän tapahtumat silloiseen aitoon savolaiseen ympäristöön ja aidolle kansan kielelle. Kuitenkin Kalle Väänänen itse sanoi, ettei runoa tehdä, se syntyy. V. 1930 hän julkaisi kolmannen runokirjansa nimeltään "Sanarrieskoo, kolomas kannikka", sitten heti "Sanarrieskoo (Kootut murrerunot)" v. 1931.

Kun Rieska-Kalle oli sananrieskansa kirjoittanut, oli se ilmeisesti juuri sitä, mitä ihmiset täällä kaipasivat. Ei ollut näet iltamia Savossa, joissa ei olisi esitetty Sanarrieskoo. Iltamista palatessaan eivät ihmiset yleensä muistaneet tavuakaan juhlapuhujan hengen annista, mutta Kalle Väänäsen vehnästely kupli mielen pohjalla. Runot olivat läheisiä ja eläviä. Jokainen lausuja voi painottaa ne hieman eri lailla, omaan suuhunsa sopivalla tavalla. Ja yhä tänä päivänä, jolloin ajan kiireinen henki vetää ihmisten kasvot totisiksi, Kalle Väänäsen lämmin huumori suo helpotuksen hetken kiireen keskelle.

Murrerunojen lisäksi Kalle Väänänen kirjoitti myös suorasanaista Savon kielellä, kuten "Pöljäm pysäkiltä palamupuihen siimekseen" v. 1926 sekä "Letkuvarreviereltä" v. 1927. Jälkimmäisessä hän on tallentanut paljon kansanperinnettä aitoine sanontoineen. Kirja "Pöljäm pysäkiltä palamupuihen siimekseen" on matkakuvaus halki Euroopan aina Pohjois-Afrikkaan saakka. Olemme Lassilassa sanoneet, että hyvin se Rieska-Kalle afrikkalaisille tämän kylämme sijainnin selitti. Tässä muutama vuosi sitten saimme tutuilta Afrikasta kirjeen, postituskiireessä lähettäjä ei muistanut panna maata eikä maanosaa.

Kuoressa luki vain vastaanottajan nimi ja Pöljä, ja perille se kirje tuli. Siispä Rieska-Kallen ansiota se varmaan oli. Pöljän pysäkki sai kirjan myötä paljon kuuluisuutta ja tässä lienee osasyys, miksi siitä on viime vuosina kehkeytymässä kunnan py-säkkimuseo.

Kerran Kalle Väänänen sattui samaan junaan V. A. Koskenniemen kanssa. Kun Rieska-Kalle kertoi runoilun alkuajoista ja muisteli iskiasvaivojaan, onnitteli Koskenniemi runosuonen puhkeamisen johdosta ja toivotti toistekin samanlaista iskiaksen puuskaa. Rieska-Kalle saikin sellaisen yhdeksän vuoden kuluttua kesällä v. 1933, mutta runoudessa ei tämä tauti nyt tulvaa tehnyt. Liekö lionnut Kirvun parantolan vesipytyyn myös runosuoni, sillä sen jälkeen hän kirjoitti enimmäkseen kirjakiellellä ja suorasanaista. Mainittakoon, että viimeisen sodan aikana jäivät kaikki murremuistiinpanot Viipuriin ja ovat kadonneet.

V. 1926 ilmestyi kirjakiellellä "Runokaakin kavionkapetta", leikkilisiä tilapäisrunoja. Alkulehdellä sanotaan: "Minä huitasen Pegasosta hänälle, jos antas se vauhtia pännälle..." Suorasanaisena ilmestyi "Tulipa Kytrelahden naisillekin kesä", v. 1929 "Junkkarien joukko", joka on nuorisokirja, sitten "Kaksi nuorta sydäntä" v. 1932 ja "Poliisin poika" v. 1938, viimeksimainittu on omaelämäkerrallinen romaani nuoruusvuosilta. Matkakuvaus "Olinpa minäkin turisti" ilmestyi v. 1955. Vuotta aiemmin v. 1954 ilmestyi "Peräkorven Ierikka ja muita mukavia juttuja".

Toimiessaan mielialan kohennustyössä korsukolportöörinä Kannaksella, Kalle Väänänen kirjoitti lukuisia reippaita marsilauluja, m.m. kaikkien tunteen "Iso Iita", muistelmateoksen "Korsusta korsuun Kannaksella" v. 1941 sekä "Runoruunalla Ryssä päin" v. 1942. Näissä sekä aiemmissa romaaneissaan "Poliisin

poika" on vahva isänmaallisuuden henki. Vielä mainittakoon "Interparrat opintielä" v. 1953, muistelmia Niinisalon internaatista ja "Jotakin ehkä tietäisin" v. 1959, muistelmia Kannakselta.

Kalle Väänänen kirjoitti myös luonnon-tieteellisen ja maantieteellisen kirjallisuuden arvosteluja sekä pakinoita lehtiin ja radioon. Pakinakokoelma "Tässön teille terveisiä" ilmestyi v. 1954. Hänen kuolemansa jälkeen julkaistiin vielä Kalle Väänänen kokoamat "Koulukaskuja" v. 1962.

Eräs syy siihen, miksi Rieska-Kallen runot ovat hyvin korvaan kuontuvia ja suuhun sopivia, lienee ollut siinä, että niiden tekijä oli erittäin musikaalinen. Hän harrasti viulunsoittoa pienestä pojasta alkaen.

Rieska-Kalle Väänänen muotokuvan tekijä, täyskaima ja isän serkku, Kalle Väänänen eli Panninniemen Kalle, on syntynyt Pöljän Lassilassa. Jo nuoruusvuosinaan olivat sukulaismiehet yhdessä, sillä koska Viipuri oli varuskuntakaupunki, joutui 12 vuotta nuorempi Kalle, eli Panninniemen Kalle, suorittamaan asevelvollisuuttaan sinne. Näinä aikoina hän osallistui piirustuskoulun tapaiseen, sillä muutamina iltoina hän kävi piirtämässä hiilellä malleina Sokrateksen ja Perikleksen kipsiset muotokuvat. Varsinaista opetusta ei kuvantekijä Kalle Väänänen ole saanut. Lassilan pihan päärakennuksessa asunut Kusti Niskanen antoi Kalle-pojalle joskus värikynänpätkiä, eihän vuosisadan alussa sellaisia ollut joka pojan saatavilla. Hän veisteli myös puusta pieniä veistoksia. Kun hän koulussa piirsi paremmin kuin ikätoverinsa, antoi opettaja hänelle siitä hyvästä runnin arestia. Lapinlahden Antti Halonen on sen verran antanut ohjeita ja sanonut, että otetaan

Rieska-Kallen patsaan tekijä, Panninniemen Kalle Väänänen valokuvattuna kotoisessa ympäristössään kesällä 1979.

vain pensseli käteen ja aletaan vetää. Piirtämällä ja piirtämällä, puusta veistämällä tai savesta muovaamalla, on kuvantekijä Kalle taitojaan kehittänyt, sitä taitoa ja silmää, minkä oli synnyinlahjaksi saanut. Piirustus- ja kuvanveistotaidon lisäksi soi viulu Kalle Väänäsen kädessä ja hän on osallistunut myös kirkkokuoroon. Ajan käyttö oli hyvin suunniteltava, sillä omistamansa Panninniemen tilan työt ja peltojen laaja raivaus ottivat oman osansa. Silloin iltama-aikakautena oli lähes jokaisen lähiseudun iltamien ohjelmataulu Kalle Väänäsen koristeleva, samoin illan näytöskappaleiden kulissit olivat hänen maalaimiaan. Muistan myös, miten Pöljän koululla jokaista joulun- ja kevätjuhlaa koristi Kalle-setäni taululle liidulla piirtämä, koko leveän, avatun taulun peittävä taideteos, joka juhlan jälkeen pyyhittiin pois. — Vuosien myötä Panninniemen Kalle Väänäsen töitä on levinnyt ympäri maailmaa

Amerikkaan, Persiaan eli siis Iraniin, Italiaan ja tietysti ympäri koto-Suomea.

Täällä Siilinjärvellä tunnemme Panninniemen Kalle Väänäsen ansioituneena joko pronssiin muotoiltujen tai maalattujen muotokuvien tekijänä sekä maisemamaalarina. Aiheista talvinen luonto tuntuu tekijästä läheisimmältä. ”Se on niin herkkä”, hän itse sanoo. Verrattaessa veistämisen ja maalaamisen eroa on Kalle Väänäsen mielestä ”veistäminen paljon helepompoo kum mualuu”. Siilinjärven kunta on hankkinut muutamia tauluja ja joidenkin kuntamme merkkihenkilöiden muotokuvia Kalle Väänäselä, myös kunnantalon edustalla metsikössä kivellä istuva ”Huilunsoittaja” on hänen työnsä.

Siihen aikaan kun Rieska-Kalle vietti kesäänsä Pöljällä, oli juuri tuo yhteinen musikaalisuus ja viulunsoittotaito se syy, miksi Kallet viihtyivät yhdessä, tekivät

myös yhteisiä kalamatkoja. Rieska-Kalle keräsi viulunsoittajat Pulasteen tupaan, soitatti kylän parhailla pelimanneilla, Heikki Takkusella ja suutari Koistisella, kappaleita ja kirjoitti ne sitten sitä mukaa nuottiviivastolle. Sitten hän soitti nuoteistaan sävelen tarkistuttaen äskeisellä soittajalla, tuliko sävel oikein, ja soitatti myös muilla paikalla olijoilla omia kappaleitaan. Näin tulivat talteen m.m. "Retteloliivit" ja "Valssi Siilinjärveltä" ja muut sävelet nykyisille pelimanneille. Soitellessa ja kalamatkoilla ei kuvantekijä-Kalle voinut silmiään syrjäyttää, niin syntyi monia harjoitelmia Rieska-Kallesta. M.m. kerran myöhään yöhön jatkuneen kalamatkan jälkeen, kun Rieska-Kalle oli nukahtanut kiikkustuoliin, otti Panninniemen Kalle kynänsä esille ja syntyi harjoitelma nukkuvasta kaimasta. Nyt paljastettavana oleva muotokuva on valmistunut pari vuotta sitten.

Kun tässä nyt katselen ympärilleni ja ajattelen meitä mukana olijoita, en voi olla lainaamatta pätkää Rieska-Kallen "Viänästen sukuvirrestä", jonka hän luki Lassilan rappusilta sukujuhlissa v. 1945:

Tuassa Viänästen suuressa suvussa
on miestä jos mihinkähän kohtaan:
on rohveyssyöriä, tohtoriä,
Joelle oppia pantu on ohtaan,
on kääntännön miehiä viisaeta,
jotka leipäsä tienoo työllä,
ja suuria on sotaherroja,
joella rähinäremmit ov vyöllä.

Jos mittee mualima tarvihtoo
vuav virkoo ja työtä ja hommoo,
ei tekijämiehistä puutetta oo,
ja ne kaekki on sukuammu ommoo.

Sananrieskansa kautta Kalle Väänänen välitti meille jälkeentuleville elävän ja lämpimän kuvan 1920-luvun elämästä, kansanperinteestä ja kielestä juuri näiltä seuduilta. Todella saunanlämpöisen ja

kesäleppeän, sillä hänen runoissaan ei esiinny kuvausta talven viimasta eikä paukkuvasta pakkasesta, ne asiat sisältyvät vain hänen sotamuistelmiinsa.

Olen koettanut ottaa selvää, miksi Rieska-Kalle nimitti murrerunojaan "sanarrieskaksi", kuten muotokuvan kirjassakin on kirjoitettu. Ehkäpä hän halusi täten kunioittaa perinteistä ohraleipää, sitä rieskaa, jota leivottiin savolaisissa tuvissa joka lauantai. Ehkä tämä esi-isiltä peritty kieli asettui hänen suuhunsa yhtä luontuvasti kuin vastaleivottu, tuoksuva lauantai-illan rieska.

Vielä ote Rieska-Kallen runosta "Savonmua", joka Panninniemen Kallesta tuntuu parhaalta:

— Jos mualima maejoks muuttuva voes,
niin uskallam panna tok vettoo,
että maejon pinnalla sillo oes
Savon kansa puhtaenta rettoo.
Kuka vua on syntynnä Savonmuassa kerta,
se suoniisa suanna on piälismiehev verta.
Sen kyllä ne huohmoo tosettiä,
ja kyllä se tiijetään tok itekkii,
että Luoja, kul luati se parraentansa,
loe Savonmuan ja Savonmuan kansan.

KÄYTETTYJÄ LÄHTEITÄ JA KIRJALLISUUTTA:

- Rissanen, Kalle, haastattelu Pöljällä 1978 (haastattelija, Marja Linnove)
- Siltari, Aimo, Savon Sanomat 11.4.-76, Kuopio
- Suomen kirjallisuus VI, Helsinki 1967
- Suomen Sana, Porvoo 1966
- Uuno Kailaasta Aila Meriluotoon, Porvoo-Helsinki 1947
- Väänänen, Kalle, Tässä on teille terveisiä, Hämeenlinna 1954
- Väänänen, Kalle, haastattelu Siilinjärven Metsälässä 1978 (Marja Linnove)
- Väänästen sukupuu n:o 2, Kuopio 1945

Väänästen Sukuseura r.y:n toiminnan vaihteita 1977-1980

(Jatkoa Väänästen sukuun numeroissa 6—8 vv. 1970—77 julkaistuihin toimintahistorioihin seuran perustamisesta alkaen)

Toimintavuosi 1977

Väänästen Sukuseuran toiminnassa kirjoitettiin uuden täyden vuosikymmenen lehti. Toiminnan aloittamisesta oli kulunut neljäkymmentä vuotta.

Anomus sukuseuran rekisteröimisestä al-le kirjoitettiin silloisessa johtokunnassa 14.11.1937 ja oikeusministeriö hyväksyi sukuseuran merkittäväksi yhdistysrekisteriin Väänästen Sukuseura r.y:nä 20.12.1937.

Näissä merkeissä järjestettiin 6.—7. elokuuta 1977 Ristiinassa yhdistetty vuosi- ja sukokokous. Kokouspaikaksi -oli valittu luonnonkauniilla järvenrantakumpareella sijaitseva Kyyrönkaidan kurssikeskus. Kokoustiloina toimi hirsisen päärakennuksen tupamainen kokoussali ja majoittuminen oli järjestetty kurssikeskuksen majoitus-tiloihin.

Kokous valitsi seuraavaan sukokokoukseen saakka esimieheksi Oiva Pentti Väänäsen Helsingistä, ensimmäiseksi varaesimieheksi Kyösti Väänäsen Mikkelistä ja toiseksi varaesimieheksi Aarre Väänäsen Siilinjärveltä. Varsinaisiksi jäseniksi tulivat Kalle (Kaarlo) Väänänen Lahdesta, Raimo Väänänen Kuopiosta ja Olli Väänänen

Jyväskylältä. Varajäseniksi tulivat Marja Linnove ja Riitta Kasurinen, molemmat Siilinjärveltä. Sukuseuran sihteeriksi kutsuttiin Kalle Väänänen Helsingistä. Kuluvan vuoden tilintarkastajiksi valittiin Raimo ja Niilo Väänänen Kouvolasta ja heille varamiehiksi Tuiro Väänänen Oulusta ja Martti Väänänen Kiimingistä.

Väriä kokoukselle antoi jäsenmaksun nostamishdotus 20 markasta 50 markkaan. Työvaliokunnan pohdittua asiaa kokous hyväksyi yksimielisesti sen tekemän ehdotuksen. Jäsenmaksuksi määrättiin 50 markkaa ruokakunnalta, kuitenkin sillä poikkeuksella, että alle 25-vuotiaitten omaa ruokakuntaa edustavien ja 60 vuotta täyttäneitten jäsenten jäsenmaksuksi määrättiin 25 markkaa.

Väänästen Sukuseuran sääntömuutosehdotus esitettiin kokousyleisölle. Kokous hyväksyi yksimielisesti ehdotuksen viettäväksi edelleen yhdistysrekisteriin.

Järjestyksessä toiseksi kunniajäsenekseen Väänästen Sukuseuran juhlakokous kutsui sukuseuran toiminnassa ja kirjailijana ansioituneen Olli Akseli Väänäsen Myllykoskelta. Kirjailijana hänet paremmin tunnetaan nimellä Uula Aapa.

Kuluneen vuoden tilinpäätös oli alijäämäinen 1045 markkaa, mistä suurimman osan muodostavat sukuun painattaminen ja juhlakokousjärjestelyt. Jäsenmaksuja kertyi kuluneena vuonna 1196 markkaa.

Johtokunta kokoontui kertomusvuonna kaksi kertaa. Ensimmäisen kerran 15. tammiukuuta Helsingissä ja toisen kerran 6. elokuuta Ristiinassa.

Toimintavuosi 1978

Vuosikokous järjestettiin 24. syyskuuta 1978 Mikkeliissä. Kokouspaikkana oli tällä kertaa sukututkijalle mielenkiintoinen kohde, Mikkelin maakunta-arkisto.

Vuosikokous valtuutti erovuoroisen Kalle Väänänen Lahdesta jatkamaan edelleen johtokunnan jäsenenä. Tilintarkastajiksi ja varatilintarkastajiksi valittiin vuodelle 1978 samat henkilöt, jotka olivat menestyksellisesti hoitaneet tehtävänsä edellisenäkin vuonna.

Jäsenmaksua muutettiin siten, että 25 vuoden ikäraja nostettiin 30 ikävuoteen. Tällöin 30 ikävuoteen asti omaa ruokakuntaa edustavien henkilöitten jäsenmaksuksi tuli 25 markkaa.

Sääntömuutosehdotus todettiin valmiiksi, mutta vanhojen sääntöjen tiukkuudesta johtuen uusia sääntöjä ei ole voitu jättää yhdistysrekisteriin. Johtokunta sai valtuudet viedä asiaa eteenpäin.

Vuosikokoukseen osallistui kuusitoista henkeä johtokunnan jäsenet mukaanlukien.

Tilivuoden 1978 ylijäämä oli 3449 markkaa. Jäsenmaksuja kertyi kuluneena vuonna 2075 markkaa.

Varsinaisten kokousasioitten jälkeen tutustuttiin I varaesimiehen Kyösti Väänänen johdolla Mikkelin maakunta-arkistoon.

Johtokunta kokoontui toimintavuoden aikana kaksi kertaa. Ensimmäinen kokous pidettiin 19. heinäkuuta Kuopiossa ja toinen 24. syyskuuta Mikkeliissä.

Sukuseuraamme kuului kertomusvuoden lopussa viisikymmentäkuusi jäsentä perheineen.

Toimintavuosi 1979

Vuosikokousta ei kuluneena vuonna pidetty. Johtokunnan päätöksen mukaisesti jäsenistölle postitettiin selvitys vuoden 1978 toiminnasta. Toimintakertomus ja tilit päätettiin esittää seuraavalle vuosikokoukselle. Siihen asti johtokunnan kokoonpano samoin kuin muut vuosikokouksen päätösvallan alaiset asiat pysyvät muuttumattomina.

Vilkastuneen sukututkimustoiminnan mukanaan tuomia ongelmia selviteltiin sukututkimuspäivillä 31.3.—1.4.1979 Kuopiossa. Päivien järjestäjänä toimivat Suomen Sukututkimusseura, Pohjois-Savon Sukututkimusharrastajat ja Kansainvälinen Opintokeskus KOKe. Sukuseurastamme mukana olivat sihteeri ja rahastonhoitaja.

Johtokunta aloitti valmistautumisen seuraavaan suukokoukseen. I varaesimiehen Kyösti Väänänen kotona Mikkeliissä pidetyssä johtokunnan kokouksessa 19. lokuuta nimettiin suukokouksen järjestelytoimikuntaan Riitta Kasurinen, Marja Linnove, Raimo Väänänen ja puheenjohtajaksi II varaesimies Aarre Väänänen. Kaikki toimikunnan jäsenet ovat Kuopion ja Siilinjärven talousalueelta. Varsinaisen kokouspaikan etsiminen ja kokousohjelman laatiminen jätettiin toimikunnan tehtäväksi.

Väänästen sukupuu n:o 9 on tarkoitus julkaista suukokoukseen 1981 mennessä. Toimitussihteerin tehtävät lankesivat luonnostaan I varaesimiehelle Kyösti Väänänselle. Sukupuun rungon toimittaminen jaettiin johtokunnalle, mutta jälleen kerran päätettiin jäsenkirjein kääntyä jäsenistömme puoleen toivoen, että arvokasta tutkimus- ja kirjoitusapua löytyisi kentältä.

Sukuseuran heikko talous vahvistui edelleen kuluneena vuonna. Jäsenmaksujen tuotot olivat 1483 markkaa ja tilikauden ylijäämäksi kertyi 1825 markkaa.

Jäsenmäärä kasvoi kahdella: kertomusvuoden lopussa jäseniä sukuseurassamme oli viisikymmentäkahdeksan.

Toimintavuosi 1980

Kuluva vuosi aloitettiin johtokunnan kokouksella 1. helmikuuta esimiehen O. P. Väänäsen kotona Helsingissä. Kokouksessa käsiteltiin vuoden 1979 toimintakertomus. Tärkeimpänä asiana oli jälleen Väänästen sukupuun n:o 9 toimittamiseen liittyvät asiat. Samoin kuin edellisenäkin vuonna päätti johtokunta siirtää vuosikokousta edelleen. Tällä kertaa sukukokouksen 1981 yhteyteen. Samalla päätettiin, ettei jäsenmaksua kanneta kertomusvuonna.

Jäsenkirje postitettiin jäsenmaksun maksaneille jäsenille 30. toukokuuta. Siinä selvitettiin edellämainitut johtokunnan päätökset. Samalla kertaa postitettiin myös toimintakertomus vuodelta 1979.

Johtokunta kokoontui jälleen 11. heinäkuuta ja tällä kertaa Siilinjärvellä II varasimiehen Aarre Väänäsen kotona. Kokous kävi yksityiskohtaisesti läpi kahden edellisen vuoden tilit ja toimintakertomukset, sekä päätti esittää ne edelleen vuosikokoukselle hyväksyttäväksi.

Sukuseuran arkiston säilytys on ollut pienoinen ongelma kautta aikojen. Paikasta toiseen siirrelty arkistomme on hvennut aikojen kuluessa ja tällä hetkellä ovat pöytäkirjat ainoat dokumentit, jotka ovat osapuilleen säilyneet. Nämä pöytäkirjat ja muu arvokkaampi osa arkistostamme päätettiin siirtää paloturvalliseen paikkaan, kun tällainen paikka löytyy.

Sukuseuramme kirjanpito näytti ylijäämää vuodelta 1980, mistä kiitos Anna Matilda Väänäselä ja hänen testamenttilahjoitukselleen.

Sukuseuran jäsenmäärä kasvoi kertomusvuonna yhdellä henkilöllä.

Yhteenveto

Nämä neljä kulunutta vuotta ovat olleet nousua taloudellisen laman pohjalta suhdanteen huipulle. Kun mieliala oli maassamme matalimmillaan, sukuharrastus kääntyi voimakkaaseen nousuun. Uusia sukuseuroja perustettiin, pieniä tutkimusryhmiä syntyi ja eräät haistoivat jopa bisneksen sukututkimustoiminnassa. Mittavimpia hankkeita oli Sukuyhteisöjen tuki r.y:n perustaminen. Siihen on liittynyt lukuisa määrä sukuseuroja.

Oma toimintamme on ollut lähinnä hiljaiseloa. Vuosikokoukset eivät ole vetäneet juuri lainkaan jäsenistöä järjestettyihin tilaisuuksiin edes kokouspaikkakunnalta. Johtokunta tekikin tältä pohjalta oman ratkaisunsa jättäen pitämättä vuosikokouksia ja siirtäen niissä päätettävät asiat vuoden 1981 sukukokouksen yhteyteen.

Kuluvan vuoden kevät ja kesä käytetään tämän sukupuun aineiston ja tulevan sukukokouksen järjestelyihin.

Toivottavasti sukumme suurskatselmus tuo mukaan toimintaamme uusia Väänäsiä rakentamaan palapeliä menneisyydestämme ja suunnittelemaan tulevaisuutta.

Keravalla huhtikuun 3. päivänä 1981

Sukukokous Ristiinan Kyyrönkaidassa sai liikkeelle Väänäsläisiä ilahduttavan runsaasti. Paikka oli erinomainen ja kaikilla meillä oli mukavaa. Valokuvannut Kalle Väänänen (Lahti).

Sukukokouspakinointia

REINO VÄÄNÄNEN

Väänästen seitsemäs sukukokous (sukuseuran perustamisen 40-vuotis- juhlakokous)

Kallionleikkauksesta tie laskeutuu kapean, kauniin, kirkasvetisen järven yli johtavalle pengermälle. Tienviitassa lukee Kyyrönkaita. Tyypillinen vanha ristiinalainen kas-kimaan pohja. Rannat rehevää lehtipuumetsää, joka ylemmäksi hiekkaharjulle kohotessa muuttuu havupuuvaltaiseksi. Tie kaartaa pihaan, jonka keskellä salossa hulmuava siniristilippu ilmentää juhlapaikkaa. Kaunis rakennusryhmä hoidetun luonnonpuiston keskellä. On launtai 6. elokuuta 1977.

Ensimmäinen kosketus Väänäs-sukuun oli lasten iloiset äänet rantalaiturin tiimoilla. Juhlailmeinen sää oli houkutellut aiemmin saapuneet vilvoittelemaan leppoisilla laineilla.

Saunakamarissa suvun terävää, johtokunta, piti kokoustaan ennen varsinaisen vuosi- ja juhlakokouksen alkua. Suvun jäseniä eri puolilta valtakuntaa saapui paikalle ja tutustuminen oli välitöntä. Samaa sukua kun oltiin, ei ollut alkukankeutta.

Vuosi- ja sukkokous sujui normaalin kokoustekniikan mukaisesti. Käytetyissä puheenvuoroissa kuului kaikissa pohjasäy-nä huoli sukuyhteyden säilymisestä, nuoren polven saamisesta mukaan toiminnan piiriin, sukuseuran talouden turvaamisesta ja sukkututkimustyön jatkumisesta.

Juhlakahvi kirvoitti kielet, vaikkei kan-keutta alunperinkään esiintynyt. Nelisen-kymmentä sukulaista nautti munavoita ja piirakoita. Savolaisen vapaa, hiukan veis-tävä puhetyyli ja naurava naama sen ker-toivat, että samaa sukua ollaan.

Suvun esimies ehti muutamain sanoin kertoa sukkututkimuksen saavutuksistaakin. Hän mainitsi Väänäs-suvun olevan toden-näköisesti ikivanhan suvun, jonka nimen alkuperäinen merkitys on vuosisatojen saa-tossa kadonnut. Esi-isämme ovat ennen 1320-lukua asettuneet Saimaan rannoille. Pohjois-Savoon ja -Karlajaan suku on aset-tunut noin sata vuotta myöhemmin ja suku muodostuu neljästä päähaarasta. Vää-nälän kylässä on ollut sukua n. 1511. Paremminkin voitaisiin puhua Väänäs-suvun sukumetsiköstä, joka on talonpoi-kaista juurta ja jatkuvasti lisääntyvä, elin-voimainen.

Iltpäivätauon aikana ilmestyi kuvaan mukaan pitäjän pelimannien soittajaryh-mä, joka antoi miellyttävän lisän suvun omien musiikkimiesten esityksille.

Matkan ja päivän monien touhujen jäl-keen oli juhlaillallinen parasta antia nuo-rille ja vanhoille. Sukukokouksen monitoi-mijärjestäjä ja sielu majuri Kalle Väänä-nen oli pannut parastaan kätevien emän-tien avustuksella. Ohrarieska, paikkakun-nan perinteinen paisti, mustikkamaito, erikseen mainiten tilaustyönä valmistettu kinnuttu voi ja aito ruisleipä. Niitä nautis-keillessa tuli mieleen U. K. Kekkosen pik-kuplirille järjestämien keskustelutilaisuuksien julinaariset nautinnot.

Rantakalailtapalan tuntumassa laulun ja soiton vaihdellessa vietetty ratkiriemukas ilta varmasti lämmitti ja viihdytti jokaisen mielen. Vasta aamuyöstä viimeisimmät vilvoittelivat Kyyrönkaidaa laineissa ennen nukkumaanmenoa. Järvestä juuri ennen tilaisuutta pyydetty ja ikivanhan tavan mukaan valmistettu rantakala oli yksi monista suullisista nautinnoista. Tässä yh-teydessä sopinee mainita Kallen erinomai-nen sahti, jota ei sovi unohtaa.

Sunnuntaiaamun aamu-uinnin ja kahvi-aamiaisen jälkeen suku kokoontui kunnia-käynnille Ristiinan sankarihaudoille. Mu-kaan ilmestyi pitäjän Väänäs-sukua, joka oli ollut kovin niukasti sukkokokouksessa mukana. Ristiinan pitäjä oli antanut var-sin raskaan uhrin sodissa. Joukossa oli sukumme edustajia. Kukien laskun yhtey-dessä lausui muistosanat sukuseuran esi-mies.

Juhlajumalanpalveluksessa piti antoisan ja syvällisen saarnan teologian tohtori Kyösti Väänänen. Kalle Väänänen urku-parvelta laulullaan herkisti kuulijoiden mielen. Aikana, jolloin vanhat arvot usein romuttuvat, oli suvun jäsenillä tilaisuus yhteisessä ehtoollisessa polvistua Korkeim-man eteen, joka vuosisataisen sukumme teitä on varjellut ja siunannut.

Kirkon esittelyn jälkeen nautittiin kirk-kokahvit seurakuntakodissa. Siinä yhtey-dessä palautui kirjoittajalle elävästi mie-leen lapsuudessa yli 50 vuotta sitten suori-tetut kirkkomatkat, eväiden syönti kesäi-nessä kirkkorannassa tai talven pakkasilla vanhalla kunnantuvalla.

Paluuta vanhaan oli opastettu käynti Brahelinnan raunioilla ja kotiseutumuse-ossa. Mieleen palautui historian kuvaukset niistä karuista ajoista, jolloin Väänäs-suvun esi-isät siirtyivät Ristiinan alueen korpi-maita kaskeamaan.

Muutamia muistelmia ja piirteitä Hilda Maria Kovasen (syntyisin Väänänen) kohtaloista ja elämäntyöstä

Hilda Maria Kovasen täytettyä syyskuun 9. päivänä 1979 90 vuotta vieraillin hänen luonaan Mikkelissä seuraavan kuun 20. päivänä. Tämän käynnin aikana Hilda Kovanen muisteli pitkän elämänsä vaihteita. Kun muistelmät toivat esille suku-

polvien takaista kansan elämää Juvan pitäjässä, esitän katkelmia hänen kertomuksestaan.

Syntymäpäivänsankarin ensimmäinen onnittelija oli ollut "talon rouva", talonmies, ja toisina olivat saapuneet portaan

Rikassisältöinen yhdessäolo läheni vääjäämättömästi loppuaan. Siirryttiin lähtölounaalle Kyyrönkaitaan herkullisten pöydänantimien pariin. Seuran johtokunnan jäsenien puheet — leikilliset ja vakavat — saimme lisänä päivän henkiseen antiin.

Sihteeri Kalle Väänänen osasi parhaalla mahdollisella tavalla herkistää tilanteen ja kiittää oivalliset emännät. Musiikin ystävänä mieleen tuli hyvä kapellimestari, joka virittää instrumenttinsa orkesterin eri tunnelmiin. Niin taitavasti ohjaili isäntänä toiminut Kalle Väänänen jokaista ohjelma-kohtaa.

Palaan näin lopussa yksityiskohtiin. Vuosi- ja sukokokouksessa seuran esimies mainitsi muun muassa, ettei suvun keskuudessa suoritettuja antropologisia tutkimuksia ole rohjettu julkistaa. Juhlaillallisilla pöytätoverinani olleen Kirsti Harimon kanssa teimme pikahavaintoja, jotka rohkenemme näin julkistaa. Suvun jäsenissä on havaittavissa kaksi selvästi toisistaan erottuvaa tyyppiä. Toinen ryhmä on pienikokoista "hintelää" ja vikkeliälikeistä kuin tuli polttaisi jalkojen alla. Toiset taas

ovat juurevia ja myhäleiviä, oikeita isäntä- ja emäntätyyppejä. Kaikille kuitenkin näyttää olevan yhteistä herkästi hymyyn vetäytyvät kasvot ja mieltymys huumoriin. Omakohtaisesti vuosikymmenien varrella tehty havainto on, että Väänäsilä lieene vaikeata taipua toisen käskyn alaisuuteen. Ehkäpä siksi suku onkin pitkälle pysynyt vanhan yhteiskunnan ammasteista vapaimmassa, maanviljelijänä vapaan luonnon keskellä.

Kaikki kaunis päättyy aikanaan, ja haitkein mielin läksin ensi kertaa mukana olleena ajamaan Ristiinan kumpuilevista maisemista yli Saimaan vesistöalueen valtakunnan kaakkoiskolkkaan. Varmasti jokainen meistä valtakunnan eri puolille matkaava tajusi sen, että jokainen seura, myös sukuseura, pysyy pystyssä niin kauan kuin sillä on tulisieluisia johtajia, jotka vetävät ja innostavat toisia. Saamme olla kiitollisia, että sukumme kohdalla niin on. Meillä jokaisella Väänäsellä on kuitenkin velvollisuus tukea voimiemme mukaan työtä sukumme menneisyyden selvittämiseksi sekä suuhengen ja -yhteyden säilyttämiseksi tulevaisuudessa.

”muut lesket”. Sukuseuran onnitteletut toi seuran toinen esimies teologian tohtori Kyösti Väänänen.

Hilda Kovasen isä oli Juvalla 24.4.1855 syntynyt Matti Väänänen, jonka isä, vuonna 1823 syntynyt Tahvo (Staffan) Väänänen oli myös isoisäni Karl (Kalle) Kustaa Väänäsen isä. Matti oli kuitenkin eri äitiä isänsä Tahvon toisesta avioliitosta. Hildalla oli Miina (Vilhelmina) -niminen sisko, joka avioitui Juvalla Väänäs-nimisen maanviljelijän kanssa ja kuoli vuonna 1967. Tätä sukuhaaraa olen selvittänyt Väänästen sukupuun numeroissa 6 ja 7 kirjoituksissa isoisäni Karl (Kalle) Kustaa Väänäsen sukuhaarasta.

Hilda Kovasen isä Matti Väänänen ”kuljettuaan kolme vuotta mieron tietä” meni rengiksi Pietarin rahtaajalle. Rahtaa-ajan työ oli tuona aikana raskasta ja erityisesti voimia ja hyvää terveyttä vaativaa. Matin isäntä ei kestänyt näitä rasituksia, ja hän kuoli nuorena erään raskaan Pietarin matkan jälkeen. Pari vuotta rahtaaajan kuoleman jälkeen Matti meni naimisiin tämän lesken kanssa. He hankkivat itselleen Juvalta talon, joka muutaman vuoden aherruksen jälkeen oli velaton. Matti välitti paikkakunnalla karjan myyntiä, ja tällä tavalla he hankkivat itselleen vertaisiaan paremmat olot. Ei siis ihme, että Matilla ja hänen perheellään oli naapurissa kadehtijoita.

Kertoessaan tämän jälkeen seuranneista vaikeista ajoista Hilda Kovanen oli vieläkin hyvin järkyttynyt. Hildan kotitila Kuosmala muodostui neljästä palstasta, joista kaksi sijaitsi ”syvänmaalla”. Kotipalstoilta johti näille palstoille vain polku. Palstoilta tehtiin luonnonheinää, ja pitkän matkan takia niillä yövyttiinkin.

Kesällä vuonna 1904 Hildan ollessa 15-vuotias isä Matti oli äiti Loviisan ja vanhemman, tuolloin rippikouluiässä olleen

tyttärensä Miinan kanssa tekemässä ulkopalstoilla lehdeksiä. Äidin ja Miinan lähdettyä edeltä käsin viemään lehmia kotiin kuului palstalta päin koiran haukuntaa ja laukaus. Kun luultiin isän yöpyneen palstalla, häntä ryhdyttiin kaipaamaan vasta seuraavana päivänä. Etsinnän jälkeen hänet löydettiin kuolleena vattupensaikosta lähellä sitä paikkaa, jonne hän oli jäänyt lehdeksiä niputtamaan äidin ja Miinan erottua hänestä. Kuolema oli aiheutunut häneen osuneesta luodista.

Suoritetuissa tutkimuksissa epäilykset kohdistuivat naapureihin, joiden kanssa oli ollut erimielisyyksiä mainittujen, silloin käytännöllisesti katsoen lähes arvottomien luhtapalstojen välirajoista. Syylliseksi osoittautui erään naapurin 19-vuotias poika, joka peittääkseen tekonsa oli piilottanut murha-aseen lukon vaatekirstuun.

Tämän hirvittävän tapahtuman jälkeen perheen onnellinen elämä muuttui kokonaan. Hilda-tyttönen vietiin erään tuttavien perheeseen, sillä herkkänä nuorena hänen kotona olemisensa suurimman surun aikana oli mahdotonta. Äiti ei jaksanut pitää vaikeasti hoidettavaa tilaa, vaan se vuokrattiin. Perhe yritti tulla toimeen luontoisvuokratulolla, joka käsitti joka kolmannen kapin viljaa sadosta. Vuokralaisella oli kuitenkin kaunis vaativainen vaimo ja paljon lapsia, minkä vuoksi hän ei kyennyt maksamaan äidille vuokratappoja. Näiden vaikeuksien keskellä äidin voimat eivät kestäneet ja hän kuoli 6 vuoden kuluttua isän kuolemasta. Tila jouduttiin tämän jälkeen myymään.

Äiti ei ollut päästänyt herkkää lastaan Hildaa oppikouluun huolimatta siitä, että tällä oli kansakoulun paras päästötodistus ja hyväntahtoinen kansakoulunopettaja olisi kustantanut koulunkäynnin perheen vaikean tilanteen takia. Monien ponnistusten myötä Hilda toimi kotiopettajana ja

Tilastotietoja Väänästä ja heidän asumistiheydestään Suomessa

Suoritetujen sukututkimusten mukaan Väänäset on muinaisissa kirkonkirjoissa ja maaveroluetteloissa esiintyneiden sukujen

asuinalueiden mukaan jaoitettu Suur-Savon, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Suomen sukuhaaroihin. Suomen

pääsi vuonna 1922 kunnalliskodin johtajattareksi.

Erityisellä lämmöllä Hilda muisteli matkaansa Karjalaan vuonna 1926. Hänet oli kutsuttu viettämään kesälomaa työnjohtaja Nuutilaisen luo Liimatan kartanoon. Siellä hänelle tuli vastustamaton halu tavata setäänsä Kalle Väänästä, jonka olinpaikasta hänellä oli vain summittaisia tietoja. Salapolisiin tavoin hän otti puhelimitse yhteyttä moneen suuntaan. Kansakoulun opettajilta hän sai parhaita viitteitä, ja niin lopulta Kallen kotipaikka löytyi.

Tullessaan isoisäni ja myös minun kotiin Vahvialan pitäjän Hounin kylään Hilda junasta astuttuaan näki jo kaukaa isoisäni Kallen, tosin kumaraisena mutta aivan kuin isänsä Matin "ruokkaamassa pella-via". Perille tultua Kalle oli kysynyt: "Oletko Sinä miu Matti-veljein tytär?" Saatuaan myöntävän vastauksen Kalle oli kieltänyt kertomasta talonväelle, kuka tulija oli, jotta vierailu olisi ollut yllätys. Tavattuaan äitini Hannan isoisä kuitenkin oli kertonut kaiken tulijasta. Hilda viipyi kotonamme viikon ajan, ja häntä pidettiin siellä hyvänä. Hänelle oli tarjottu joka aamu Karjalan piirakoita, ja vieraanvaraisuus oli ollut muutoinkin hyvää. Itsekin

muistan tuon viikon hyvin sen vuoksi, että myös meille lapsille tarjottiin silloin herkkuja. Kuultuani nyt edellä selostetut traagilliset tapahtumat Hildan elämästä en enää ihmettele, että Hilda piti Kallea aivan kuin isänään.

Vuonna 1927 Hilda meni naimisiin 11.9.1882 syntyneen Kalle Kovasen kanssa. He viljelivät Juvan pitäjän Asilan kylässä maanviljelys- ja puutarhatilaa sekä pitivät kyläkauppaa aina Kallen kuolemaan 28.6.1969 saakka. Vuonna 1947 alkukesällä vaimoni ja minut kutsuttiin vierailemaan Kovasten luo Asilaan. Erityisen mieluisana muistona meillä on tuo vieraanvarainen viikko, kun vaikeana talouslaman aikana ja pääkaupungissa asuvina emme olleet tottuneet saamaan maalaisruokaa ja muita antimia niin runsain mitoin.

Hilda Maria Kovanen asuu eläkeläisenä yksin Mikkeliissä kauniissa kaksiossaan keskellä kaupunkia. Entistä harvemmin hän on käynyt Asilassa kesämökillä, mutta sitä enemmän hän nauttii ympäristön ja koko kaupungin vihreydestä. Kirkon, radion, television ja ystäviensä piirissä hän elää nykyaikaa. Hyvin usein hän kuitenkin palaa muistelemaan ja uudelleen elämään vuosikymmenien takaisia tapahtumia.

muilla alueilla nykyisin elävien Väänästen alkujuuret on joko todettu tai päätelty olevan lähtöisin näistä päähaaroista.

Kun saattaa olla mielenkiintoista tietää, millä tavalla Suomessa tällä hetkellä elävät ja asuvat Väänäset ovat sijoittuneet maan eri puolille, olen suorittanut tutkimuksia eräistä tilastoista ja arvioinut Väänästen sijoittumisen maan eri osiin lähinnä Väänäsillä olevien puhelimien perusteella.

Väänänen-nimisiä oli joulukuun 31. päivänä 1979 koko maassa 5274 henkilöä. Osa heistä, noin 1200 henkeä, on aviopuolisoita, jotka ovat saaneet sukunimensä avioliiton kautta. Toisaalta voidaan päätellä, että joukosta puuttuu suurin piirtein sama määrä niitä, jotka avioliiton solmittuaan ovat saaneet miehensä sukunimen Väänänen-nimen tilalle. Tilastojen mukaan Väänäsistä oli naispuolisia vähän yli puolet eli 2740 henkilöä.

Vuonna 1979 Väänäset solmivat noin 33 avioliittoa. Samana aikana Väänäset synnyttivät noin 70 lasta. Maan yleisen tilaston mukaan heitä kuoli samana aikana noin 48.

Eri maiden sivistys- ja kehitystasoa mitataan usein puhelimien lukumäärällä, jota verrataan maan väkilukuun. Viimeisten tilastojen mukaan puhelimien lukumäärässä johtaa Yhdysvallat, jossa on 77 puhelinta 100 henkilöä kohti eli yksi puhelin 1,3 henkilöä kohti. Seuraavina ovat Ruotsi, jossa on 74,4 puhelinta 100 henkilöä kohti eli tiheydellä 1,4, ja Sveitsi 68,1 puhelinta 100 henkilöä kohti tiheydellä 1,5. Neljäntenä on Suomi, jossa on 44,7 puhelinta 100 henkilöä kohti eli 1 puhelin 2,2 henkilöä kohti. Näissä luvuissa ovat mukana yksityisten perheiden puhelinliittymien lisäksi virastojen, laitosten ja yritysten kaikki puhelimet.

Jos mukaan otetaan vain yksityisperheiden puhelinliittymät, Suomessa on keski-

määrin 23 perhepuhelinta 100 henkilöä kohti eli 1 perhepuhelin 4,4 henkilöä kohti. Kun Suomessa perheeseen kuuluu keskimäärin 3,2 henkilöä, merkitsee tämä sitä, että Suomessa on lähes kolmella perheellä neljästä perhepuhelin.

Kun Väänästen puhelin tiheys ei tilastojen mukaan poikkea edellä esitetystä koko maan tilastosta, voidaan todeta, että Väänästen sivistys- ja kehitystaso on suomalaista korkeata tasoa, joka on maailman tilaston kärkipäässä.

Jos Väänästen yhteismäärä, noin 5280 henkilöä, jaetaan maan eri osien kesken puhelinliittymien mukaisesti ja siten, että yhtä Väänäsen puhelinliittymää kohti tulee 4,43 Väänänen-nimistä henkilöä, saadaan Väänästen esiintymis- ja asuinalueet sekä tiheydet ainakin suurin piirtein selvite-tyiksi.

Yllättävää on, että suurin henkilömäärä Väänäsiä asuu Uudenmaan läänissä. Läänin noin 1350 Väänäsestä valtaosa eli noin 1285 asuu Helsingin alueella, joka käsittää Helsingin, Espoon, Järvenpään, Kauniaisten, Keravan ja Vantaan kunnat.

Seuraavaksi suurin Väänästen asuinalue on Kuopion lääni, jossa asuu noin 1180 Väänästä. Heistä noin 830 asuu Kuopion alueella, noin 180 Iisalmen alueella ja noin 100 Varkauden alueella.

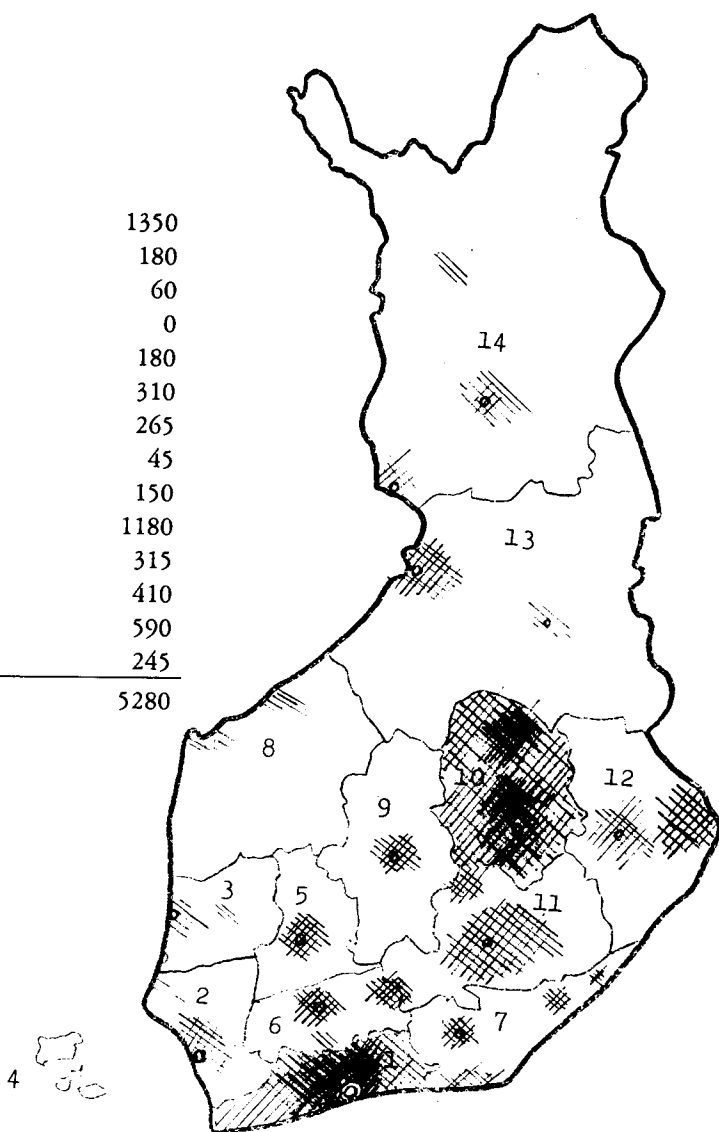
Oulun läänissä asuu noin 590 Väänästä. Suurin osa, noin 525 henkilöä, asuu Oulun kaupungin ja sen lähikuntien alueella.

Mikkelin läänissä asuu noin 315 Väänästä, suurin osa, 230 henkilöä, Mikkelin kaupungin ja lähiympäristön alueella.

Pohjois-Karjalan läänin alueella Väänäsiä esiintyy eniten Joensuun alueella. Mainitulla alueella on noin 330 Väänäs-nimistä ja Ilomantsin alueella puolisensataa.

Karkean kuvan Väänästen asuma-alueista ja asumistiheydestä Suomessa olen yrittänyt piirtää oheiseen piirroksen. Tämä piir-

1 Uusimaa	1350
2 Varsinais-Suomi	180
3 Satakunta	60
4 Ahvenanmaa	0
5 Pirkanmaa	180
6 Etelä-Häme	310
7 Kymen lääni	265
8 Vaasan lääni	45
9 Keski-Suomi	150
10 Kuopion lääni	1180
11 Mikkelin lääni	315
12 Pohjois-Karjalan lääni	410
13 Oulun lääni	590
14 Lapin lääni	245
Yhteensä	5280

Tilastoista tehty arvio Väinölästen asuma-alueista ja -tiheydestä vuodenvaihteessa 1979/80

ros enempää kuin koko tutkimuskaan ei pyri olemaan tarkka ja numerotiedoissa saattaa esiintyä suuriakin virheitä.

Olisi toivottavaa, että joku suvun jäse-

nistä suorittaisi yksityiskohtaisen vastaavan tutkimuksen ja esittäisi sen tulokset Väinölästen sukupuussa. Minulla ei ollut aikaa tällaiseen yksityiskohtiin menevään työhön.

Väänäsenä maailmalla

Aikakauskirjan toimitussihteeri on pyytänyt minua kertomaan, millaista on olla Väänäsenä maailmalla, maan rajojen ulkopuolella hallituksen ja eduskunnan jäsenenä. Mielelläni sen teen varsinkin, kun sillä nimellä on ollut hyvä matkustaa. Amerikassa tosin on tullut kuljetuksi Väänäsenä, koska kyllästyin tavaamaan nimeäni alati ä-pilkkujen eli double spotsien kanssa hotelleissa, lentokentillä ja virastoissa.

Joskus olen maailmalla kohdannut samannimisiä suvun jäseniä, ja kohtaamiset ovat olleet sekä tervetulleita että myös hilpeyttä aiheuttavia.

Vuonna 1970 Brysselissä kansainvälisessä rauhankongressissa istuuduini avajaislounaalle muiden satamääräisten osanottajien kanssa pitkiin pöytiin. Vasemmalle puolelleni osui nuori mies, ja välillemme sukeutuivat englanniksi seuraava keskustelu:

Minä: Mistä maasta olettekaan?

— Suomesta.

— Minäkin olen Suomesta.

Mistä päin Te olette kotoisin?

— Olen Savosta, Kehvolta.

— Minä olen Helsingistä.

— Ehkä saan esittäytyä.

Olen Väänänen.

— Niin olen minäkin.

Paria päivää myöhemmin kotiin palatuani olin Kajaanissa Marttaliiton edustajakokouksessa. Istuin lounaalla ja kerroin tapaamisestani suvun nuoren jäsenen kans-

sa Brysselissä. Nainen vasemmalla puolellani sanoi: Minäkin olen Väänäsiä, olen hänen äitinsä!

Vuonna 1973 — sinä vuonna se taisi tapahtua — avasin opetusministerinä Suomen jugend-taiteen näyttelyn Nürnbergissä. Kun tulin hotelliin, siellä syntyi hämminki. Hotellin vastaanottovirkailijat inttivät jotain ja suurlähettiläs, joka oli saapunut Kölnistä paikalle, intti hankin. Minä seurasin sihteerin kanssa keskustelua sivusta ja me ihmettelimme, mistä oikein mahtoi olla kysymys. Aikanaan asia selvisi. Hotellissa oli arveltu, että Yrjö Väänänen ja minä olemme aviopari ja siksi meille oli varattu yhteinen sviitti.

Nürnbergissä avajaiset sitten olivat ja muuhun ohjelmaan kuului mm. kaupungin pormestarin tarjoama lounas. Se on hilpeimpiä lounaita, missä olen ollut. Pormestari sanoi tervehdyspuheessaan, että suomalaiset eivät aina ole tulleet hänen kotiseudulleen yhtä ystävällisin aikein kuin Suomen opetusministeri nyt. Minä sitten vuorostani vastasin, etteivät saksalaisetkaan ole meille tulleet aina pelkästään taiteen ystävinä. Mutta jatkoin, että vaikka minunkin sukuni esi-isät ovat täällä 30-vuotisen sodan aikana taistelleet ja kuolleetkin, niin toisaalta vieraalla maaperällä käydyt sodat olivat oikeastaan ainoa tapa millä tavallinen suomalainen mies ennen vanhaan saattoi nähdä vieraita maita ja kansoja ja että vaikka jouduttiin sotimaan,

niin kulttuuriakin sentään ohessa välitettiin. Suomalainen sotilas toi selkärepuksaan aikoinaan perunan Suomeen Pommerin sodasta palatessaan. Saksalaiset antoivat meille myös luterilaisen uskomme ja monien suomalaisten kirkkojen nykyiset saarnatuolit, jotka tulivat 30-vuotisen sodan sotasaaliina Suomen maaperälle.

Pöytäkeskustelussa kävi selville sekin kiintoisa seikka, että kansallissocialismin syntypaikan paikallishallinto oli tilannut Nürnbergin energiatarpeen hoitamiseksi Neuvostoliitosta maakaasua ja rakensi putkistoa. Pormestari kertoi myös, että kaupungin lähistöllä olevat suuret suolakäivokset olivat toisen maailmansodan aikana erinomaisia kätkö- ja turvapaikkoja Saksan taidekokoelmille.

Vuotta myöhemmin avasin Suomen kulttuurin viikon Puolassa. Kun viralliset avajaisjuhlat Varsovassa olivat ohi, isännät olivat järjestäneet vierailun Krakovaan. Vanhan Euroopan vanhimpiin kuuluvan, 1364 perustetun Jagellon yliopiston entinen rehtori esitteli silloin tätä historiallista aarretta, ja siellä mm. Kopernikuksen 1400- ja 1500-lukujen vaihteessa käyttämiä laitteita, vuosisatojen takaisia teoksia ja muita aarteita, myös taideteoksia.

Hän kertoi jännittävän tarinan siitä, miten Krakova menetti toisessa maailmansodassa aarteensa. Vuotta ennen sodan alkamista tulivat ”nuoret, salskeat saksalaiset tiedemiehet, esteetikot ja taidehistorian asiantuntijat” vierailulle ja halusivat tutustua Krakovan historiallisiin taidearteisiin.

— Ylpeänä ja onnellisena minä hölmö, rehtori sanoi, esittelin kollegoitteni kanssa tämän yliopiston ja muun muassa Krakovan vanhan kirkon aarteita. Kiinnostuneina he tekivät merkintöjä ja me pidimme heitä vierainamme.

Sodan aikana samat miehet tulivat takai-

sin ja nyt upseereina univormuissa takavarikoimaan, kuten he sanoivat, nämä samat aarteet turvaan!

Rehtori kertoi toisen maailmansodan jälkeen käyttäneensä vuosia etsiessään näitä kotiseutunsa takavarikoituja aarteita palauttamista varten. Muun muassa Krakovan kirkon kuuluisa triptyykki oli vuosia kateissa. — Löysin sen viimein Nürnbergin suolakäivöksistä, hän sanoi.

Niin että saksalaiset siis säilyttivät kaivoksissa vähän muutakin kuin omia taideteoksiaan, on tämän tarinan opetus.

Kaukaisemmat matkani ovat ministerin ja kansanedustajan tehtävissä suuntautuneet Kazahstaniin, Senegaliin, Keniaan ja Kiinaan. Seisoessani Kiinassa tuhansien vuosien takaisten ihmiskunnan aarteitten edessä maanalaisissa hautakammioissa ja katsellessani mm. jade-prinsessan ainutkertaista ”arkkua”, oli pakko todeta, että vasta eilisen päivän kansoja me täällä Euroopassa olemme verrattuna idän vanhaan kulttuuriin. Eikä tämä nykyaikaisuus ja tämän päivän ihmisenä olo ole yksinomaan imartelevaa.

Kun kuljin Pariisissa UNESCO:n yleiskokoukseen osallistuessani kirjan näyttelyssä, joka oli järjestetty maailmanjärjestön ”kirjan vuoden” kunniaksi, sain hyvän opetuksen. Vuosituhansia on kestänyt ennen kuin ihmiskunta keksi paperin. Vuosituhansia kesti, ennen kuin ihmiset pystyivät kutakuinkin yhtenäisin kirjainmerkein kirjoittamaan, mitä halusivat ja lukemaan sitä, mikä oli kirjoitettu. Vuosituhansia vaadittiin, että ns. sivistynyt maailma kehitti itselleen kielen, jota koko silloinen oppinut maailma saattoi kirjoittaa ja lukea.

Silloin, kun kirjat oli kopioitava käsin, ne olivat vain harvojen rikkaitten etuoikeutena. Kun kirjapainotaito viimein oli keksitty ja ensimmäiset kirjat ilmestyivät,

Toimituksen kirjelaatikko

''Savossa on Väänäsien suvun suuri kehto
alla vaarojen, kumpujen ja koivulehtoin.
Suvun juuret Savosta minäkin olen saanut
enkä muistelemasta niitä ole koskaan
vielä laannut.

Nilsin suuresta pitäjäst'
ol' syntyisin mun isäin'.

Se koti on jo ammoin hävinnyt,
ei sinne käydä enää sisään.
Siell' Pajujärven kylässä

on mun pikkuserkkun' Hallikaiset,
taloiss' ahkerina töitä tekee
miehet sekä naiset.
Alapitkän Lukkarilass' asuu Hilima,
myös pikkuserkkun',
hänen uunissaan nyt varmaan paistuupi
tuo kalakukkoherkku.'''

Näin runoilee Heinolan kaupungissa
asuva **Hilda Aaltonen**, o.s. Väänänen,

nekin olivat vielä niin kalliita, että nekin kahlehdettiin rautaketjuin vankaan pulpettiin kiinni. Vähitellen kirjapainotaito kuitenkin demokratisoi kirjan. Nyt suuri osa ihmiskunnasta lukee ja kirjoittaa, käy koulua ja opiskelee yhä pidemmälle.

Valitettavasti kirjan varsinainen tehtävä, opettaa ihmiskunta omaksumaan yhä korkeampaa kulttuuria, ei ole kovinkaan hyvin onnistunut. Kirjan demokratisoiminen demoralisoi suurelta osalta myös sisällön.

Kun näyttelystä palasin takaisin Pariisiin kaduille, oli ruuhka-aika ja työstä palaavat pariisilaiset ostivat kiireisinä kioskeista luetavaa maanalaiseen lähtiessään. Ja mitä se tavara olikaan: keltaista lehdistöä, pornoa, kevyen luokan lukemistoja. Tason kohominen, kuten moni lienee lukutaidon ja kirjanpainamisen laajenemista toivoessaan edellyttänyt, ei ole aina tapahtunut.

Neuvostoliitossa olen viettänyt ainutlaatuisia hetkiä, kun olen Leningradissa seurailut niitä polkuja, joita äitini isä kulki suuren lähetystön jäsenenä 1899 siellä käydessään. Muuan muisto on Kiovasta, jossa olen parikin kertaa saanut käydä. Seisoimme Hagia Sofian vanhassa kirkossa

ja katselimme ruhtinas Vladimirin pronssista muotokuvaa, joka oli tehty hautalöydön perusteella. Ruhtinaalla (aikansa suuri ulkopoliitikko, joka nautti tyttärensä mm. Norjaan ja Unkariin) oli kartionmuotoinen turkiksella reunustettu nahkalakki päässä ja harteilla viitta. Tämä viitta oli kiinnitetty olkapäältä soljella. Ja nyt tulee asian ydin: Tämä solki oli aivan samanlainen kuin ne kaksi solkea, joilla mukanani olevan Perniön emännän muinaispukuni (kopion) suuri hartiaviitta oli kiinnitetty. Molemmat viitat solkineen ovat 1100-luvulta. Kaupallista ja kulttuurivaihtoa siis Venäjän eteläisten osien ja Suomen välillä jo noina aikoina!

Joka kerran, kun olen käynyt Ruotsin parlamentissa, olen muistanut Pietari Väänästä, Ruotsin valtiopäivien kävijää 1700-lopussa ja Porvoon valtiopäivien kävijää vuodelta 1809. Hän toi Tukholmasta mm. suuren hopeapikarin, jota säilytetään appeni veljen jälkeläisten omistamassa Salmelan talossa Muuruvedellä. Minulta sellainen on vielä jäänyt ostamatta jälkeentulevien säilytettäväksi!

Väänästen sukupuun toimitukselle lähettämässään kirjeessä. Hän muistelee kaihomieliin lapsuudenajan kotitienoitaan, kaipa kiihkeästi Kuopion torille, jossa Savonmaan "elämä sykkii" ja "kauppiaat kii-reest" tavaraa lykkii". Kuvaus käynnistä Kuopiossa huipentuu kalakukon ylistyslauluun ja kiitoksiin kotimaakunnalle, synnyinseudulle: "Oi, Savonmaa, sinä kaunis ja hyvä, ei etsien sun vertaistas mistään saa, vaikk' kiertäisin kylät, mannut ja maan..."

Olemme saaneet toisenkin kirjeen. Sen on Sahalahdelta lähettänyt **Martti Väänänen**, kalakukon parhaita ystäviä hänkin. Martti tuo (viime)kesäisiä terveisiä Hämeen rypsipelloilta. Hän kertoo myös vapaa-ajan harrastuksistaan, viulunrakennuspuuhista Tampereen työväenopistolla pastori Eero Veneskosken asiantuntevassa ohjauksessa ja Jokiniemen viulunrakentajien illanvietosta, jossa Hämeen kansa mahapakolla, mutta "suut messingillä" sai syödä asiantuntemuksella valmistettua Savonmaan suurta herkkua. Martti oli näet itse edellisenä talvena opastanut kotiseutunsa maatalousnaisia kalakukonteossa ja "menestys oli ollut valtava" ("45 kiloa muikkua muurattiin kukoiksi ja myytiin illalliskortit 150 vieraalle...").

Martti Väänänen lähetti toimitukselle myös sukuselvityksen isoisästään Jahvetti (Jafet) Väänäsestä (s. Maaningalla 12.4. 1840, k. siellä 4.6.1911) ja hänen sukuhaaraansa kuuluvista aiempien polvien Väänäsistä — ja muutamista myöhemmistäkin — aina v. 1739 Kuopion pitäjän Pöljän kylässä numerolla 1 talollisena asuneeseen Antti (Anders) Väänäseen (k. 1789) ja tämän vaimoon Kristiina Raatikaiseen (s. 1715, k. 28.6.1798) asti. Mainitun avioparin pojan Heikki (Henrik) Väänäsen (s. 1750, k. 1800) ja tämän vai-

mon Maria Pekkarisen poika Tahvo Väänänen (s. 1801, k. 25.11.1861) oli 13.9.1823 vihitty avioliittoon Kaisa (Katarina) Hakkaraisen (s. 1802, k. 17.5.1855) kanssa ja heidän poikansa oli juuri mainittu kirjeen lähettäjän isoisä Jahvetti. Tämä Jahvetti Tahvonpoika Väänänen oli ollut kahdesti avioliitossa samoin kuin myös hänen poikansa Johan (Janne) Jahvetinpoika Väänänen (s. 24.1.1866, k. 23.1.1919). Jannen äiti oli ollut Jahvetin ensimmäinen vaimo Albertiina, o.s. Väänänen (s. 12.11.1838, k. 3.2.1893), Jahvetin toinen vaimo Kristiina Hiltunen (s. Nilsissä 26.9.1840, k. 12.9.1906). Jannen vaimot taas olivat Hilda Maria Tuomainen (s. 5.6.1869, k. 18.4.1916) ja miestään runsas neljännesvuosisata nuorempi Iida Maria Kinnunen (s. 15.3.1891, muutti leskenä Maaningalta Rääkkylään 12.9.1921).

Lämpimät kiitoksemme kirjeiden lähettäjille!

Pieniä löytöjä ja kysymyksiä:

O. P. VÄÄNÄNEN

Kätilö Anna Väänäsestä

Edesmenneen veljeni Viljon puoliso Pirkko Väänänen kääntyi taannoin puoleeni kysyen, onko Väänästen Sukuseuralla tietoja 1870-luvulla Ahvenanmaalla eläneestä ja toimineesta kätilöstä **Anna Väänäsestä**. Kun en sukuseuramme julkaisuista ko. tietoja löytänyt, sain kälyltäni tietää, että

mainittua asiaa oli häneltä tiedustellut dosentti, lääketieteen ja kirurgian tohtori Gustaf Fock, joka oli havainnut Anna Väänästä koskevia merkintöjä Suomen vanhimmassa naisten ammattiartikkelissa "Barnmorske-Matrickel 1816—". Matrikelissa, joka kuuluu Helsingin Kätilöopiston arkistoon, on mainitusta Väänättärestä seuraavat merkinnät:

"1872

418 Anna Wäänänen tjenstegvinna från Jomala. är född i Uleoborg 18 28/ XII 45, läser finska men talar äfven svenska; inskrefs 18 1/III 71 och ut-examinerades 18 Juni 1872 med vitsordet **ganska nöjaktiga**
Skall till Eckerö (Åland)
12 förlossningar inom
inrättningen
8 förlossningar ute i
staden"

Kuka oli tämä Oulussa syntynyt, Ahvenanmaalla Jomalan pitäjässä palvelustytönä toiminut, suomenkielistä tekstiä lukeva ja myös ruotsia puhuva Anna Väänänen, joka Helsingin Kätilöopistosta päästötodistuksen 18. kesäkuuta 1872 saatuaan oli siis aikeissa palata Ahvenanmaalle, sillä kertoo Eckerön pitäjään?

Oulun seurakunnan kirkonkirjoista käy ilmi, että Oulun kaupungissa 28. joulukuuta 1845 syntyneen Anna Johanneksentytär Väänäsen vanhemmat olivat merimies **Johan(nes) Väänänen** ja tämän vaimo **Maria Tiura**. Pariskunnalle syntyi Oulun kaupungissa 1840-luvulla kaksi tyttärtä, joista nuorempi **Maria Kristina** 10. syyskuuta 1849. Maria Tiuran mainitaan olleen Anna-tytären syntyessä 25-vuotias, joten hän oli syntynyt joskus vuoden 1820 tienoilla.

Niukat merkinnät Helsingin Kätilöopiston matrikelissa ja Oulun seurakunnan historiakirjojen mikrofilmeistä poimitut

alustavat henkilötiedot antavat aiheen eräisiin huomioihin ja kysymyksiin — toivomuksiinkin. Kätilö Anna Väänänen oli syntynyt 1800-luvun puolivälissä Oulussa, joka tuolloin oli varsin merkittävä satamakaupunki (sen kauppalaivasto oli v. 1842 maan suurin). Väänäsiä esiintyy Oulun kaupungin kirkonkirjoissa merimiehinä toki muitakin kuin Anna Väänäsen isä, ja Oulun suuren tervahovin palveluksessa heitä on niin ikään. Ihmetystä herättää, että sukutietoiset ja valistuneet Oulun Väänäset ovat varsin vähän saattaneet julkisuuteen esivanhemmistaan keräämiään tietoja — ainakaan niitä ei ole Väänästen sukuun toimituksen käyttöön lähetetty.

Mitä sitten tämän artikkelin päähenkilön Anna Väänäsen myöhempiin elämänvaiheisiin tulee, kääntyvät katseemme Suomen Turkuun ja sen puolen Väänäsiin ja Väänättäriin. 25-vuotiaana Anna Väänänen asui Ahvenanmaalla Jomalan pitäjässä ja siirtyi sieltä alusta vuotta 1871 oppilaaksi Kätilöopistoon Helsinkiin. Oululaisyttöön muutto Ahvenanmaalle, siirtyminen sieltä kätilönoppiin suuriruhtinaskunnan pääkaupunkiin ja taas Ahvenanmaalle toiseen pitäjään koulutettuna lapsenpäästäjänä kertovat tuonaikaisissa oloissa epätavallisesta elämänurasta. Ehkä Anna oli joutunut palvelustytönä olemaan mukana synnytyksissä ja osoittautunut tehtävissään taitavaksi ja luotettavaksi ja saanut näin hyväksytyä käytännön kokemusta, joka oli edellytyksenä Kätilöopistoon pääsemiseksi.

Väänästen Sukuseura on erittäin kiinnostunut Anna Väänästä koskevista tiedoista, varsinkin hänen myöhemmistä vaiheistaan. Ja hänen sukujuuriansa yksityiskohtaisempaa selvittelyä toivomme saavamme tietenkin ensisijaisesti sukututkimusta harrastavilta Oulun Väänäsiltä.

Filatelial harrasteena

Tarholan avarassa pirtissä loisti suuri Mador-öljylamppu, jonka valaistuksessa olin kahdeksanvuotiaani innolla syventynyt kirjaan. Kädessäni oli jokaisen Suomen pojan tuntemaan Yrjö Karilaan toimittama ”Koululaisen muistikirja”. Siinä kerrottiin postimerkeistä, niiden keräilystä, hinnoista ja monesta muusta nuorta mieltä kiinnostavasta asiasta. Tuo kirjoitus oli se innoittaja, joka sai alkuun kohdaltani jo yli puolivuosisataa kestäneen harrasteen.

Maalaiskylään tuli 1930-luvulla harvoin postia. Pyysin sisariltani ja tuttaviltani kirjeet ja kortit talteen. Samoin menettelin myöhemmin työhön päästyäni. Olin postimerkkien keräilijä, joka ilman varsinaista tavoitetta keräsi työpaikastaan ja tuttaviltaan talteen kulkeneet postilähettykset.

Harrastukseni oli satuttu huomaamaan ympäristössäni. Talvisodan päätyttyä sain armeijakunnan esikunnassa kehotuksen saapua erään kapteenin toimistoon. Hän halusi näyttää kokoelmaansa. Illan kuluessa sain nähdä tavallisesta 1.25 keltaisesta postimerkistä kootun kokoelman. Siinä oli huomioitu merkin kaikki tunnetut painokset väri vivahteina, otettu mukaan sekä käyttämättömät että postitaksan mukaisesti kulkeneet kohteet ja merkin painatuksessa painolevyissä olleiden puutteellisuuksien tai rikkoutumien aiheuttamat ”levyvirheet”, kuten niitä silloin nimitettiin. Olin saanut sinä iltana aivan korvaamattoman oppitunnin. Valtakunnan tunnetuimpiin kuuluva filatelisti oli osoittanut kokoelmallaan, mihin postimerkkien keräilyssä

piti pyrkiä. Olin hetkessä muuttunut epämääräisestä postimerkkien talteenottajasta määrätietoiseksi postimerkkien keräilijäksi.

Viiden sotavuoden jälkeen alkoivat postimerkit kiinnostaa aivan uudella tavalla. Ryhdyin tutkimaan niiden valmistukseen, käyttöön ja leimaukseen liittyviä tuntemattomia asioita. Samalla työkenttäni alalla laajeni käsittämään maapallon kaukaisimmatkin alueet: Vietnam, Kiina, Uusi Seelanti, muutamia mainitakseni. Vähitellen kasvoin filatelistiksi, postimerkkien tutkijaksi, jonka tulee julkaista työnsä tulokset toistenkin käytettäväksi.

Oletko, lukijani, koskaan katsellut postimerkkiä? Ne ovat yleensä kauniita taide teoksia, jotka ovat kunkin maan tai maailman tunnetuimpien taiteilijoiden ja alan ammattinaisten ja -miesten yhteistyön tulosta. Ensin taiteilija piirtää alkukuvan ottaen huomioon painatustekniikan, käytettävät värit sekä alkukuvakkeen valmistuksen, mutta muitakin menetelmiä käytetään. Painatus on aina suoritettu aikakauden korkeinta painatustekniikkaa käyttäen (lukuunottamatta aivan ensimmäisiä postimerkkejä). Paperi ja värit ovat erikoisvalmisteisia. Niin saamme kirjeen ja kortin päälle kiinnittää postimerkin, jonka valmistukseen liittyvät yksityiskohdat kunkin maan postiviranomaiset ovat yrittäneet usein pitää omana tarkoin varjeltuna salaisuutenaan. Postimerkki on tavallaan kunkin maan arvopaperi, jonka väärentämisestä ja väärinkäytöstä rangaistaan lakien mukaisesti.

Ihminen on pohjimmiltaan keräilijä — sen huomaamme pian, kun silmäämme ympärillemme. Jokainen henkisesti vireä ihminen harrastaa jotakin: kukkien kasvatusta, virkkaamista, musiikkia, pilkillä käyntiä jne. Postimerkit, kirjeet ja kortit ovat kymmenien miljoonien keräilijöiden mielenkiinnon kohteena. Postimerkkejä, kirjeitä ja kortteja kootaan monella tavalla. Jos kerää vain omaksi ilokseen, mikään ei sido keräilyn alaa. Alusta alkaen voi kuitenkin pyrkiä määrättyyn tavoitteeseen. Tavoitteen perusteella filatelia jakautuu esim. seuraavasti:

- maakokoelmat, esimerkiksi Suomi
- yleiskokoelmat, jotka käsittävät useita eri maita
- ehiökokoelmat (postin arvomerkinäällä varustetut kirjekuoret ja kortit)
- postihistorialliset kokoelmat
- postileimakokoelmat
- lentoposti, paikallis- ja laivapostikokoelmat
- filateeliset erityisalakokoelmat
- aihefilateeliset kokoelmat, esim. taide, musiikki, linnat, kukat, kalat, avaruuden valloitus jne.

Näyttelyissä kokoelmat jaotellaan vielä kutsuttujen luokkaan, kilpailuluokkaan ja nuorten luokkaan.

Erittäin voimakkaassa kasvussa on maailmassa kotiseutufilatelia. Kerätään jonkun määrätyn alueen esim. Imatran kaikki postitoimipaikoissa käytetyt leimat kulkeneilla kohteilla. Esitystä elävöitetään paikkakuntaa esittävillä kuvakorteilla, jotka ovat kulkeneet mieluummin postissa. Ohessa esitetään paikkakunnan postihistoriaa.

Kaikkeen keräilyyn liittyy taloudellinen puoli. Filatelia rinnastetaan arvotaulujen keräilyyn. Parasta on aloittaa halvoista lejonamerkeistämme, joita filatelitit myyvät sadan kappaleen erissä muutamalla markalla. Pitemmälle päästessä tulee esiin kus-

Vuonna 1959 vietettiin autonomisen Suomen valtion perustamisen 150-vuotisjuhlaa ja posti- ja lennätinlaitos laski liikkeelle Porvoon valtiopäivien avajaisia esittävän juhlapostimerkin. Keisari-suuriruhtinas Aleksanteri I:n valtaistuimen juureen olivat kokoontuneet suuriruhtinaanmaan neljän valtiösäädyn edustajat. Emanuel Thelningin maalauksessa vuodelta 1812 (joka oli perustana R. W. Ekmanin tunnetummalle maalaukselle vuodelta 1858) oli kuvattuna myös herrastuomari ja kansanrunoilija Pietari Väänänen, talonpoika Kuopiosta, kuten kuvatekstistä on luettavissa. Postimerkkiin maalausta jouduttiin kuitenkin rajaamaan ja talonpoikaissäädyn edustajat ovat jääneet kuvan ulkopuolelle. Voitanee kuitenkin vankoin perustein sanoa, että Väänäset ovat "melkein" jo saaneet oman miehensä kuvan postimerkkiin!

Tästäpä vielä vihje niille, jotka suunnittelevat kuva-aiheita esim. Punaisen Ristin tai tuberkuloosin vastustamistyön juhlapostimerkkeihin: postimerkkisarja suomalaisia kansanrunoilijoita, heistä yksi Pietari Väänänen!

tannuskysymys. Arvokkaimmat merkkimme näet hinnoitellaan kymmenien tuhansien markkojen arvoisiksi.

Jokainen postissa kulkenut kortti ja kirje kannattaa säilyttää. Punaisen Ristin ja tuberkuloosimerkeillä varustetut kirjekuoret maksavat jo muutaman vuoden kuluksia enemmän käytettyinä kuin mitä jouduit niistä maksamaan lähettäessäsi. Älä revi merkkejä pois kohteilta. Avaa kirje kauniisti leikkaamalla. Säilytä se valolta ja kosteudelta suojattuna. Älä anna pikkulas-

Väänästen veistämää:

MARJA LINNOVE (o.s. Väänänen)

Arkea ja juhlaa

(runoja vuosilta 1974—78)

Ei taputa pienet kätöset pullaa.
Ei kukaan maistele taikinaa
 pöydän reunan takana piilossa.
Ei putoa jauhot pöydän alle kasoihin.
Taikinani on liian puhdas.

He ovat menneet kaikki
 emon siipien suojasta.
Pienimpänikin.

Menneet kouluun oppimaan
 lukemista
 ja laskemista
 ja fysiikan lakeja
 ja saksan epäsäännöllisiä feminiinejä,
 toisia ihmisiä,
 ystävyyttä — ja toisten nyrkkejä.

Leivon yksin kotona
tuvan lämpimän uunin ääressä,
yksin.

Heille,
tulijoille
leivon lämpimäiset.

Olkoon se koti.
Olkoon se turva.
Olkoon se rauha.

(28.8.1974)

ten taitamattomasti näperrellä niillä, koska väri ja kauneus kärsivät siitä. Säilyttämisen voi suorittaa helposti pienissä laatikoissa. Jokaisen suuremman paikkakunnan posti-toimiston tiloissa on postilaatikko, jonka kupeessa on teksti ”filateelinen leimaus”. Pudota kirjeesi sinne ja saat kauniin ren-gasleimauksen, joka on erittäin haluttu. Tulevat polvet voivat olla iloisen yllätty-neitä saadessaan arvokkaita kohteita.

Postikohteilta tutkitaan myöskin histo-riaa. Mikäpä olisi esimerkiksi seurata Vää-nästen vaiheita postikohteilta. Kymme-nien vuosien aikana koti- ja ulkomaisten huutokauppaluetteloiden kymmenien tu-hansien kohteiden joukossa en ole havain-nut ainuttakaan sukuamme mainitsevaa kohdetta. Jättäkää te jokainen oman per-heenne tarina kirjeiden ja korttien kerto-

mana jälkipolville. Se voi mielenkiintoi-sella tavalla valottaa aikaamme ja elä-määmme.

Maassamme julkaistaan tänä vuonna 16 erilaista postimerkkilehteä. Ainakin kirjas-toista saat käyttöösi kymmeniä suomenkie-lisiä alan teoksia. Moniosainen Suomen postimerkkien käsikirja antaa perusteelli-sen tietouden alalta. Et eksy tieltä. Filate-lia on hyvä harraste, jonka jokainen voi ottaa omien voimavarojensa mukaan. Pik-kupojat uhraavat siihen taskurahojaan ja joku varakas kokonaisia omaisuuksia. Kaik-ki paneutuvat siihen henkisten kykyjensä mukaisesti. Tarvitaan vain tutkijan mieltä, hiukan taiteellista silmää ja vuosien uskol-lisuutta tavoittelelle. Työn vastapainona vapaa-aikoina koottu kokoelma voi tunte-mattomallekin kertoa kauniilla tavalla mo-nia mielenkiintoisia asioita.

Oli järjestetty juhla,
ei hymyään tuhlaa
emäntänsä kanssa
isäntä tanssaa
ja massaa on molemmilla.

On leveät hartiat isännällä
ja leveät lanteet emännällä
ja jaloissaan suonikohjut.

Ja taivas valaa vettä
niin että
viljat lakoo
ja perunat likoo
ja traktori uppoaa peltoon.

Se on tango
tai humppa
tai jenka
tai vielä valssi.
Se on masentuneen maanviljelijän tanssi.

Lava hytkyi
ja rytkyi
tanssin tahtiin,
mutta sateen mahtiin
ei tango tehonnut.

(19.8.1974)

★

Rakas, kuin lapsen hiuksia
silitit känsäisellä kädelläsi
ohrien vihneitä pellollasi.
Siinä ne nuokkuivat
täydet tähkät
odottamassa
tuleentumistaan ja korjaajaansa.

Ei ainutkaan tuuli
ole kaatanut niitä kumoon
eikä ainutkaan sade
saanut niitä lakoon.

Ilta-aurion kilo
kiilteli tähkissä
ja vähäinen tuuli
kahisutteli peltoa
kääntäen vihneet
kuin pienet tuuliviirit
samaa suuntaan.

Siinä ne nuokkuivat
täydet tähkät
kypsyttämässä moninkertaista satoaan.

Ja sinä onnellinen
täynnä toivoa
sakeassa ohrapellossasi.

(5.8.1975)

★

Usvainen aamun hämäreä viiptyy
peltojen takana.
Tummat oksat siivilöivät vinosti
aamun säteet usvan läpi
ja laskevat päivän pellolle.

Katselen sinua hiehotarhasta
peltojen yli,
yli kypsän ohran ja perunan.
Aamu-uvassa ajat seisten traktorissa
silppurilla
sakeaa raiheinää ja lasket,
että se on satakakskymppiä kuorma,
ja saat sen muutamalla kierroksella.
Ajat rehua hiehoille,
jotka rauhassa odottavat heiniään
ja kolmekymmentä silmäparia seuraa sinua
samaa tahtiin
pellon reunaan — keskelle
pellon reunaan — keskelle,
vain yksi hiehoista muistaa minutkin
ja panee päänsä kainalooni.

Pellon reunaan — keskelle
ja silppuri-dinosaurius syytää rehua
kovalla pörinällä.

Sinulla on kuulonsuojaimet
etkä kuule,
miten pääskysset langallaan
laulavat lähtövirttä.

Katsot tarkkaan, miten ajat
ja seuraat renkannutta silppuria
ja että rehu lentää kuormaan.

Näetkö, kuinka synkkä metsä
siivilöi auringon säteet usvaan?

(22.8.1975)

Minua viehättää katsella
heinäseivästä.

Siinä se seisoo paikoillaan,
kun on pantu vaan olemaan,
seisomaan kesätuuleen ja aurinkoon.

Vaikka se on uupumuksen kanssa
sateen lomassa tehty,
riveillään,
olemisellaan
huomaamatta
se rauhoittaa kiireisen mielen.

Mitä onkaan paalien teko?
Sään kanssa kilpaa, stressaten
tehokkaasti
vauhdilla
painavat, kulmikkaat
kovat heinäpaalit suojaan.

Heinäseiväs,
pyöreä ja muuttumaton.
Pehmeä kuin mummon syli.

(26.7.1976)

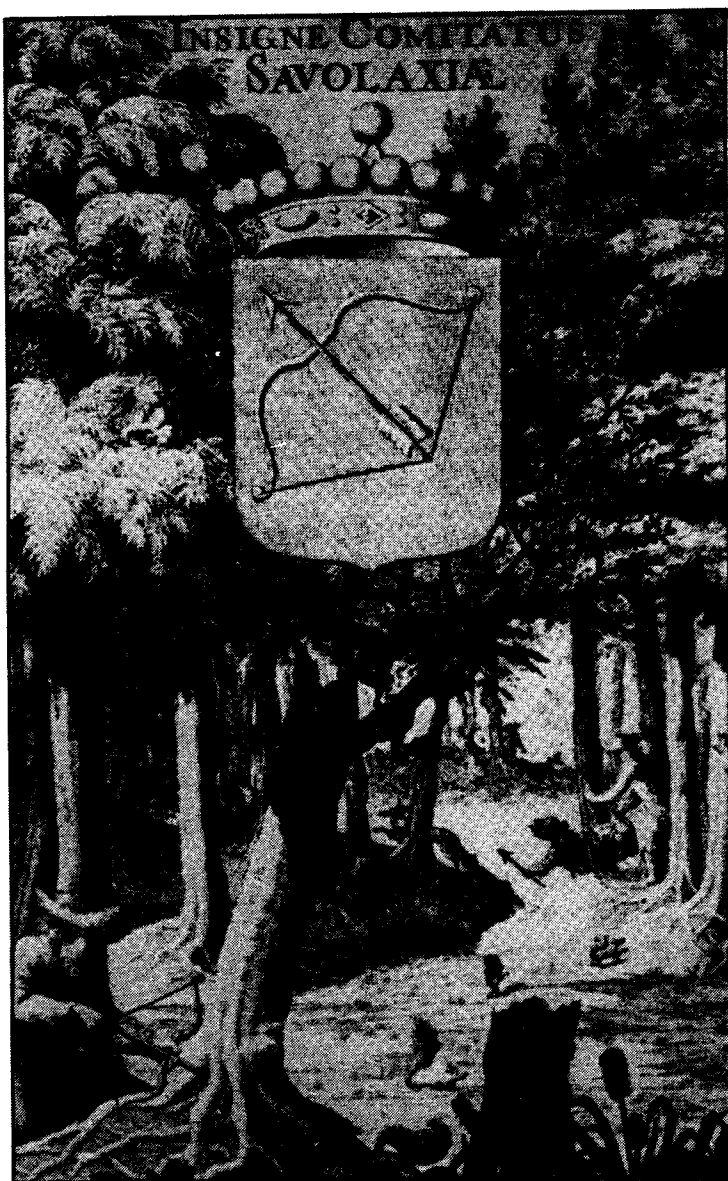

Joka aamu ja ilta tässä talossa
he ovat lähteneet navettatöille
tytöt, piiat ja emännät
ennen meitä.
Tarttuneet kiuluun tai ämpäriin
ja lypsäneet
kuohuvan maidon
voinokareeksi väelleen.

Ja näin lähes sataseitsemänkymmentäviisi-
tuhatta kertaa
(kahdesti päivässä näet)
on viety viestiä navetalla.

Tänä iltana,
kun punaiset horsmankukat
piirittävät pihaa
tartut
hennolla tytönkädelläsi
janoisten vasikkain sinkkisankkoon
ja jo nyt osaltasi
viet viestiä
nousevaan päivään.

(18.7.1978)

Savon kreivikunnan vaakuna maineikkaan ruotsalaisen linnoitusten suunnittelijan ja rakentajan Ericus Dahlberghin tunnetussa teoksessa *Suecia antiqua et hodierna* (Pariisi ja Tukholma 1667—1716; useita myöhempiä painoksia, viimeisin mukaelma Tukholma 1975). ”Ruotsin Vaubaniksi” mainittu kreivi Dahlbergh oli insinööri, arkkitehti ja sotilas, joka osallistui melkein kaikkiin Kaarle X Kustaan ja Kaarle XI:n sotiin ja ylennettiin sotamarsalkaksi 1693. Teoksen Suomea koskevat kuvat on piirtänyt kupariin hollantilainen kaivertaja Johannes van den Aveelen vv. 1698—1715. Säämingin historian kirjoittaja, sukupuumme painatusvaiheessa yllättäen kuollut jyvaskyläläinen apulaisprofessori Pekka Lappalainen, jonka tutkimuksia ”Väänästen suvun varhaisvaiheet Savon heimon syntyhistoriaa” -kirjoituksen laatija on käyttänyt pääasiallisena lähdeteoksenaan, toteaa Dahlberghin teoksesta kuvastuvan vielä Ruotsin suurvaltakaudellakin näkemyksen, että Savo oli ”todellinen erämiehen toivemaa, jossa lukemattomat oravat ja oravia suuremmat metsän eläimet juoksentelivat turkisiin vyötytyneiden pyyntimiesten silmien ilona”.